

”Hyvä kohtelu on haleja ja asioista puhumista.”

Yksityisen sijaishuoltoyksikön hyvän kohtelun suunnitelman uudistaminen.

Hanna Nevala & Katja Voutilainen

Laurea-ammattikorkeakoulu

”Hyvä kohtelu on haleja ja asioista puhumista.”
Yksityisen sijaishuoltoyksikön hyvän kohtelun suunnitelman uudistaminen.

Hanna Nevala & Katja Voutilainen
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Toukokuu 2023

Hanna Nevala, Katja Voutilainen

”Hyvä kohtelu on haleja ja asioista puhumista.” Yksityisen sijaishuoltoyksikön hyvän kohtelun suunnitelman uudistaminen.

Vuosi 2023 Sivumäärä 53

Hyvän kohtelun suunnitelma tuli lakisääteiseksi vuoden 2020 alusta lastensuojelulain muutoksen myötä. Hyvän kohtelun suunnitelma on merkittävä osa lastensuojeluyksiköiden omavalvontasuunnitelmaa. Lastensuojelulain mukaisella hyvän kohtelun suunnitelmalla vahvistetaan sijoitettujen lasten vaikuttamismahdollisuuksia, osallisuutta sekä itsemääräämisoikeutta.

Opinnäytetyömme toteutettiin kehittämistyönä yhteistyössä yksityisen erityistason lastensuojeluyksikkö Villa Kukkumäen kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää työelämäkumppanin toimintaa uudistamalla Villa Kukkumäen hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Opinnäytetyön tavoitteena oli, että uudistetusta hyvän kohtelun suunnitelmasta muodostuu käytännöläheinen työväline arjen ohjaustyön tueksi yhtenäistämällä toimintatapoja.

Teoriaosuudessa käsitellään lastensuojelua, sijaishuoltoa, hyvän kohtelun suunnitelmaa, lasten osallisuutta ja oikeuksia. Opinnäytetyössä käytettiin kehittämisprosessille ominaista lineaarista mallia ja tiedonkeruumenetelminä toimivat laadullinen kyselytutkimus sekä puolistrukturoitu, että avoin haastattelu. Kerättyyn ja analysoituun tietoon pohjautuen laadittiin hyvän kohtelun suunnitelman yhteistyökumppanin toiveita kunnioittaen.

Villa Kukkumäen lapset ja työryhmän jäsenet osallistuivat toiminnallisen osuuden toteuttamiseen haastatteluiden ja kyselyiden kautta. Hyvän kohtelun suunnitelma laadittiin tiedonkeruumenetelmien kautta hankittuun aineistoon perustuen, joka liitettiin osaksi Villa Kukkumäen omavalvontasuunnitelmaa. Tulevaisuudessa hyvän kohtelun suunnitelman on tarkoitus olla merkittävä osa toiminnan laadun säännöllistä seurantaa ja kehittämistä.

Asiasanat: Lastensuojelu, sijaishuolto, hyvän kohtelun suunnitelma, lasten osallisuus, lasten oikeudet

Hanna Nevala, Katja Voutilainen

"Good treatment is hugs and talking about things." Reform of the plan for the good treatment of a private foster care unit.

Year 2023 Pages 53

The good treatment plan became statutory at the beginning of 2020 as a result of an amendment to the Child Welfare Act. The good treatment plan is a significant part of the child welfare units' self-supervision plan. The good treatment plan in accordance with the Child Welfare Act strengthens the opportunities for children placed to influence, participate and self-determination.

The thesis was conducted as development work in cooperation with Villa Kukkumäki, a private special-level child welfare unit. The purpose of the thesis was to develop the activities of the working life partner by renewing the plan for the good treatment of Villa Kukkumäki. The aim of the thesis was that the revised good treatment plan would become a practical tool to support everyday guidance work by harmonising operating methods.

The theory section deals with child welfare, foster care, a good treatment plan, children's participation and rights. The thesis used a linear model characteristic of the development process, and the data collection methods were a qualitative survey and a semi-structured and open-ended interview. Based on the collected and analyzed information, a good treatment plan was drawn up respecting the wishes of the partner.

The children of Villa Kukkumäki and the members of the working group participated in the implementation of the functional part through interviews and surveys. The good treatment plan was formulated based on the material obtained through data collection methods, which was included as part of Villa Kukkumäki's self-regulation plan. In the future, the good treatment plan is intended to be an important part of the regular monitoring and development of the quality of operations.

Keywords: Child welfare, foster care, good treatment plan, children's participation, children's rights

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Yhteistyötaho-organisaation esittely	7
3	Lastensuojelu	7
3.1	Sijaishuolto.....	9
3.2	Sijaishuollon laitoshoido.....	9
3.3	Sijaishuollon erityistason yksikkö	10
3.4	Lastensuojelun laatusuositus	11
3.4.1	Sijaishuollon laatukriteerit.....	13
3.4.2	Sijaishuollon valvonta ja omavalvontasuunnitelma.....	15
4	Hyvän kohtelun suunnitelma.....	16
4.1	Lapsen oikeudet	18
4.2	Lasten osallisuus	19
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja toteutus	20
5.1	Kehittämistyön lineaarinen malli	21
5.2	Kehittämistyön suunnitteluvaihe.....	22
5.3	Kehittämistyön menetelmät	23
5.4	Kehittämistyön toteutus	25
5.4.1	Lasten vastaukset.....	27
5.4.2	Työryhmän vastaukset	30
5.4.3	Hyvän kohtelun suunnitelman toteuttaminen	31
5.5	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	32
6	Kehittämistyön kokonaisarviointi	34
6.1	Kehittämistyöstä saatu palaute	35
6.2	Hyvän kohtelun suunnitelman kehittäminen jatkossa	36
6.3	Kehittämistyön tulosten hyödynnettävyys.....	36
7	Pohdinta	37
	Lähteet.....	41
	Kuviot	44
	Liitteet	45

1 Johdanto

Koska lapsi on ajattelutavaltaan vielä kypsyvätön, on hänestä vastuussa olevien aikuisten velvollisuus suojata lapsen kasvua. Aikuisten tehtävänä on käyttää harkintaa ja ohjata lasta asioissa, joilla on pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen kehitykseen, terveyteen ja tulevaisuuteen. Aikuisten vastuulla on myös opastaminen elämän perusarvojen kunnioittamiseen.

Opinnäytetyömme aihe hyvän kohtelun suunnitelmasta lähti työelämäkumppanin Villa Kukkumäen tarpeesta suunnitelman päivittämiseen. Hyvän kohtelun suunnitelmalla vahvistetaan sijoitettujen lasten oikeutta ihmisarvoa kunnioittavaan hyvään kohteluun. Opinnäytetyö toteutettiin vahvasti työelämälähtöisenä, toiminnallisena kehittämistyönä yhdessä yksityisen lastensuojeluyksikön kanssa.

Kehittämistyön lopputuloksena olevalla hyvän kohtelun suunnitelmalla on tulevaisuudessa tarkoitus toimia käytännönläheisenä työvälineenä yhtenäistäen Villa Kukkumäen toimintatapoja. Työelämäkumppanin toiveena on aikaansaada Villa Kukkumäelle selkeä, helposti luettava ja lähestyttävä hyvän kohtelun suunnitelma tukemaan arjen ohjaustyötä. Lasten osallisuus on tärkeässä roolissa ja lasten ajatuksista koottiin yksikön seinälle huoneentaulu, heidän ikä- ja kehitystasolleen sopivalla tavalla. Hyvän kohtelun suunnitelmalla pyritään vahvistamaan lasten vaikuttamismahdollisuuksia, lisätä yhteisymmärrystä ja avoimuutta sijaishuoltopaikan toimintatavoista ja säännöistä (THL 2023a).

Vuoden 2020 alussa voimaan tulleissa lastensuojelulain muutoksissa pääpaino on vahvistaa erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten perusoikeuksia. Sijoitetuilla lapsilla on oikeus ihmisarvoa kunnioittavaan kohteluun, valvontaan, hyvään kohteluun ja huolenpitoon. Muutoksilla tavoitellaan entistä parempaa ennakointia, jolloin haastavia tilanteita ei syntyisi eikä rajoitustoimenpiteille olisi tarvetta. (STM 2023.) Kyseisen lakiuudistuksen myötä lastensuojelulaitosten on laadittava hyvää kohtelua koskeva suunnitelma osaksi omavalvontasuunnitelmaa. Lastensuojelulain 417/2007 mukaisesti sijoitetuilla lapsilla on oltava mahdollisuus osallistua hyvän kohtelun suunnitelman laatimiseen.

Hyvinvoinnin edistäminen, hyvinvointiin liittyvien haasteiden havaitseminen ja ennaltaehkäisy aiempaa tehokkaammin liittyvät läheisesti opinnäytetyömme teemaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän tutkimuksen mukaan erityisesti heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat lapset, nuoret ja perheet ovat ajautuneet entistä syvempään ahdinkoon hyvinvoinnin näkökulmasta katsottuna (Eriksson, Nelimarkka, Paasivirta, Tiili & Yliruka 2021, 1).

2 Yhteistyötaho-organisaation esittely

Villa Kukkumäki sijaitsee Lohjan Kirkniemessä, idyllisen pientaloasuinalueen laitamalla. Villa Kukkumäki Oy on aloittanut toimintansa kesäkuussa 2017. Villa Kukkumäkeä on ollut perustamassa joukko sosiaalialan ammattilaisia, jotka halusivat luoda oman näköisen ja omiin arvoihin perustuvan lastensuojelun erityisyksikön. Villa Kukkumäen alkuperäisestä työryhmästä on edelleen jäljellä yksikönjohtajan lisäksi 5 työntekijää. Se kertonee omaa tarinaansa siitä, että Villa Kukkumäestä puhuttaessa, ei ole kyse mistä tahansa paikasta, vaan puhutaan työstä, jota tehdään suurella sydämellä ja paikasta, joka on työntekijöilleen kuin toinen koti.

Villa Kukkumäki on tällä hetkellä kuuden erityistä tukea ja hoivaa tarvitsevan lapsen ja nuoren koti. Ikäjakaumaltaan Villa Kukkumäen lapset sijoittuvat tällä hetkellä 5-14-vuotiaisiin. Lisäksi Villa Kukkumäellä asuu yksi 18-vuotias nuori jälkihuollon sijoituksena. Villa Kukkumäen työn perustana on vahva, suunnitelmallinen omaohjaaajatyöskentely. Työtä ohjaavia arvoja ovat lapsikeskeisyys, ammatillisuus, vaikuttavuus sekä läpinäkyvyys. Arjessa tapahtuvan työn peruspilareina toimivat luotettavien aikuisten kautta tapahtuva mallintaminen, rajat ja rakkaus, syyseuraus-suhteiden opetteleminen sekä häiriökäyttäytymisestä poisoppiminen positiiivisen vahvistamisen kautta. Arjessa pyritään tarjoamaan jokaiselle lapselle pieniä onnistumisen kokemuksia. Villa Kukkumäellä tehdään myös tiivistä yhteistyötä lasten huoltajien kanssa vanhemmuutta ja kasvatustyötä tukien. (Villa Kukkumäki 2023.)

Toiminta-ajatuksena on asiakkaan ongelmakenttä huomioiden tarjota ikätasoa vastaavaa hoitoa ja kasvatusta kognitiivisen viitekehyksen ja kiintymyssuhdeteorian näkökulmista. Lapselle pyritään rakentamaan korjaavia kiintymyssuhteita, jossa vastataan lapsen tarpeisiin myös tunnetasolla. Lapsen tarvitsemat korjaavat kokemukset aikuisen tarjoamasta hoivasta ja välittämisestä täytyvät olla riittävän vahvoja, niitä täytyy olla riittävän usein ja tarpeeksi pitkään, jotta lapsen ajattelutavoissa voidaan aikaansaada muutoksia. (Villa Kukkumäki 2023.)

3 Lastensuojelu

Lastensuojelu käsitteenä on hyvin laaja, mutta siitä huolimatta lastensuojelun perimmäinen tavoite ja tarkoitus ovat selkeitä. Opinnäytetyömme keskiössä olevia käsitteitä ovat lastensuojelu ja erityisesti sijaishuolto omine erityispiirteineen ja osa-alueineen. Opinnäytetyömme tavoitetta ja tarkoitusta ymmärtääkseen, on ensin sisäistettävä aiheeseen liittyvät käsitteet ja terminologia.

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön unohtamatta tasapainoista ja monipuolista kehitystä sekä erityistä suojelua (Räty 2022, 2; STM 2023). Suomessa lastensuojelun lainsäädännön valmistelusta ja yleisestä ohjeistuksesta vastaa Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelulain mukaisten palveluiden järjestämisestä

vastaavat hyvinvointialueet. Lastensuojelupalvelut voivat olla hyvinvointialueiden tuottamia tai ostopalveluna tuotettuja yksityisten palveluntuottajien palveluita, joiden toimintaa hyvinvointialueen viranomaisten tulee valvoa. (STM 2023).

Lastensuojelulain 417/2007 tarkoituksena on turvata lasten oikeudet (STM 2023). Lastensuojelulain yhtenä merkittävänä painopisteenä on lapsen edun huomiointi ja vahvistaminen korostamalla lapsen oikeutta osallistumiseen ja erityiseen suojeluun. Suomen valtiolla ja hyvinvointialueilla on velvollisuus järjestää riittävästi resursseja palvelujen järjestämiseksi perheille ja lapsille. (Räty 2022, 2). Lastensuojelulain lisäksi myös Suomen perustuslaissa on säädetty lapsen oikeuksista. Lisäksi Suomea sitovat Euroopan ihmisoikeussopimus sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, joissa veloitetaan asettamaan lapsen etu kaikessa viranomaistoiminnassa etusijalle. (STM 2023).

Sosiaali- ja terveysministeriö on valmistellut vuodesta 2022 kokonaisuudistusta liittyen lastensuojelun lainsäädäntöön. Uudistuksen painopisteenä on selkiyttää palvelujen kokonaisuutta sekä muovata palveluja entistä vaikuttavampaan suuntaan. Tulevan lakiuudistuksen keskiössä on lasten oikeuksien kokonaisvaltainen turvaaminen. Kokonaisuudistus koostuu kahdesta eri vaiheesta, joista ensimmäisessä vaiheessa tavoitteena on selkiyttää lastensuojelun visio ja luoda uudistuksen suuntaviivat. Konkreettisiin lainsäädäntömuutoksiin tähtäävä työskentely on tarkoitus alkaa seuraavalla hallituskaudella vuoden 2023 aikana. (STM 2023).

Opinnäytetyömme aiheena oleva hyvän kohtelun suunnitelmalla pyritään vastaamaan tulevan lakiuudistuksen tarpeisiin. Hyvän kohtelun suunnitelman keskiössä ovat lapsen itsemääräämisoikeus, osallisuus sekä mielestämme tärkeimpänä asiana, oikeus hyvään, kunnioittavaan ja arvostavaan kohteluun sekä kohtaamiseen. Hyvän kohtelun suunnitelmalla pyritään luomaan lapsen etua huomioivat toimintatavat, joilla vastataan parhaalla mahdollisella tavalla kunkin sijaishuollon piirissä olevan lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin ja haasteisiin.

Yhteenvetona todettakoon, että lastensuojelusta puhuttaessa, keskeisiä periaatteita ovat lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen. Lisäksi lastensuojelun on tuettava lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia lapsen vanhempia, huoltajia tai muita henkilöitä. Ennaltaehkäisevä työote sekä lapsen ja perheen haasteisiin puuttuminen riittävän varhaisessa vaiheessa on ensiarvoisen tärkeää. Lastensuojelun palvelutarpeenarvioinnissa ja palveluita toteutettaessa, on ensisijaisesti huomioitava aina lapsen etu. Lapsen edunmukaisessa päätöksenteossa on huomioitava turvaavatko eri toimenpide- ja ratkaisuvaihtoehdot lapsen tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia läheisine ja jatkuvine ihmissuhteineen. Lisäksi on otettava huomioon mahdollisuus vastaanottaa iän ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa, ymmärtämystä ja hellyyttä unohtamatta. Lisäksi päätöksenteossa on myös turvattava lapselle yksilöllisesti taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus, turvallinen kasvuympäristö sekä fyysinen ja henkinen koskemattomuus. Myös

itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuus, mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioissa sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen tulee turvata päätöksentekoprosessissa. (Räty 2022, 9).

3.1 Sijaishuolto

Tarkasteltaessa lastensuojelun sijaishuoltoa käsitteenä, tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsen hoito ja kasvatusta järjestetään syystä taikka toisesta kodin ulkopuolella. Sijaishuollon piirissä oleva lapsi voi olla huostaanotettu, kiireellisesti sijoitettu tai hallinto-oikeuden päätöksellä sijoitettu. Lapsen sijaishuolto järjestetään perhehoitona, laitoshuoltona tai jollain muulla lapsen tarpeiden vaatimalla tavalla. Ennen kodinulkopuolista sijoitusta sosiaalityöntekijän on varmistettava, kykeneekö joku lapsen läheisistä vastaamaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Väliaikaisesti lapsi voidaan siis myös sijoittaa sijaishuoltoon vanhempansa tai muun huoltajan hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. (Lastensuojelun Keskusliitto 2022; Räty 2022, 582.) Rädyn (2022, 582) mukaan sijaishuollon eri järjestämistavoille ei ole luotu etusijajärjestystä, vaan päätös valittavasta sijaishuollon järjestämistavasta on suoritettava yksiselitteisesti lapsen yksilöllisen hoidon ja huolenpidon tarpeiden ja sijaishuoltoon johtaneiden syiden ja perusteiden vaatimalla tavalla.

Keskeiset edellytykset toimivalle sijaishuollolle ovat lapsen palveluntarpeen määrittäminen huolellisesti sekä palvelutarpeen mukaisen sijaishuoltopaikan valitseminen. Näiden lisäksi merkityksellisiä asioita ovat sijaishuoltopaikan pysyvyys ja sen mukanaan tuomat luottamukselliset ihmissuhteet. Lasten tarpeet ja niihin vastaavien tukitoimien määrittely kirjataan keskeiseen lastensuojelun asiakirjaan eli asiakassuunnitelmaan. Tavoitteiden selkeä asettelu ja keinot tavoitteiden saavuttamiseksi sekä tavoitteiden saavuttamisen arviointi kuvaavat sijaishuollon prosessia. Sijaishuollon toteuttamisen keskiössä on luonnollisesti myös perheen kanssa työskenteleminen ja se tulee ottaa huomioon keskusteltaessa sijaishuollon sisällöstä ja toteuttamisesta. (STM 2020, 18).

3.2 Sijaishuollon laitoshuolto

Rädyn (2022, 659) mukaan sijaishuollon laitoshuoltopalveluita järjestetään lastensuojelulaitoksissa ja sellaisiksi lukeutuvat lastenkodit, koulukodit ja muut näihin edellä mainittuihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Lähtökohtaisesti voitaneen kuitenkin todeta, että lastensuojelulaitoksia ovat valtion koulukodit sekä hyvinvointialueiden ylläpitämät lastensuojeluyksiköt kuten myös yksityisten palveluntuottajien sijaishuoltoyksiköt. Yksityisen lastensuojeluyksikön perustamiseen vaaditaan lupa (Räty 2022, 659). Kyseinen lupaprosessi perustuu lakiin yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011. Kyseinen lupaedellytys ei kuitenkaan koske kunnan tai valtion ylläpitämiä laitoksia, jota voidaan pitää eräänlaisena kehittämiskohteena. Lupamenettelyn tavoitteena on huolehtia sijaishuollon laadusta ja taata sijoitettujen lasten oikeusturvaan liittyvien asianhaarojen toteutumista (Räty 2022, 659).

Sijaishuollon kasvuolojen, hoidon ja kasvatuksen järjestämisessä on tarkoin noudatettava siihen liittyvää lainsäädäntöä. Lapsella on oikeus hyvään hoitoon ja kasvatukseen sijoituksensa aikana. Lapselle on myös turvattava riittävällä tavalla oikeus yksityisyyteen. Sosiaalihuoltolain mukaisesti sijoitetuilla lapsilla on oikeus saada laadullisesti hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Laitoshuoltona toteutettavaan sosiaalihuoltoon ja sen laatuun vaikuttavat henkilöstömäärä sekä henkilöstön koulutustaso. Lastensuojelulaitoksen henkilöstöllä on oltava soveltuva koulutus ja kokemus, joiden myötä henkilöstö kykenee ymmärtämään ja kuntouttamaan esimerkiksi päihdeongelmaisia, hyväksikäytettyjä tai kiintymyssuhteissaan traumatisoituneita lapsia. Sijaishuoltopaikan arjen tulee olla vuorovaikutussuhteiden osalta ennakoitavaa ja turvallista. Pysyvät, vakaat ja turvalliset ihmissuhteet ovat sijoitetun lapsen kuntoutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeitä. Arjen rakenteiden ja muiden turvantunnetta lisäävien rakenteiden tulee olla pysyviä riittävän pitkään, jotta voidaan saavuttaa korjaavia kokemuksia. Lapselle suunnatun hoidon ja huolenpidon tulee tähdätä lapsen haasteiden ratkaisemisen lisäksi aina myös lapsen kuntouttamiseen. (Räty 2022, 660-661.)

Sijaishuoltotoiminnan tulee ensisijaisesti olla lainmukaista, turvallista ja laadukasta, mutta kuten Räty (2022, 660) toteaa, sijaishuollon tulee toteutukseltaan olla lapsen tarpeiden mukaista sekä lapsen päivittäiset tarpeet tyydyttävää toimintaa. Fyysisten tarpeiden lisäksi tulee huolehtia myös lasten henkisten perustarpeiden tyydyttymisestä. Lapsella on oikeus välittämiseen, empatiaan, yksityisyyteen ja itsemääräämisoikeuteen, kuten myös tunteiden vastaanottamiseen ja huomioimiseen. Laitoshuollossa tulee huomioida lasten oikeus hyvään kohteluun, hoitoon, kasvatukseen ja kuntoutukseen. (Räty 2022, 660-661.)

Opinnäytetyömme kehittämistyön tuotoksena olevan hyvän kohtelun suunnitelman tarkoituksena on havainnollistaa näiden edellä mainittujen asioiden toteutumista sijaishuoltoyksikössä, joka tällä hetkellä toimii 7 erityistä tukea, hoitoa ja huolenpitoa vaativan lapsen kotina.

3.3 Sijaishuollon erityistason yksikkö

Lastensuojelun sijaishuollon laitoshoidon palvelumuodot on jaoteltu portaittain kuntien järjestämis- ja hankintakäytännöissä lapsen tarpeiden mukaisesti perus-, vaativan- ja erityistason palveluiksi. Eritasoisten palveluiden eroavaisuuksia ovat asiakasmitoitus, henkilöstömäärä, palvelun sisällöllinen erityisosaaminen sekä kustannuspolitiikka. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän kyselyn mukaan ympärivuorokautisista lastensuojelulaitoksista 53 % määrittelee yksikkönsä erityistason lastensuojeluyksiköksi. Erityisosaamista näillä yksiköillä on vastausten perusteella neuropsykiatrisista oireista, käytöshäiriöistä, traumaattisista kokemuksista sekä lasten- ja nuorisopsykiatrisesta hoidosta. Lisäksi viidesosa kyselyyn vastanneista yksiköistä on asiakasprofiililtaan erikoistunut joko väkivaltaisesti käyttäytyviin lapsiin ja nuoriin tai päihdeongelmaisten lasten ja nuorten hoitoon. Vain joka kymmenes sijaishuoltoyksikkö on erikoistunut päihdekatkaisuun. (STM 2020, 13.)

Nykyisessä lainsäädännössä vaativalle sijaishuollolle ei ole määritelty sisältöä. Vaativa tai erityistason laitoshuolto pitää sisällään sijaishuollon palvelut, joihin ohjautuu vahvemmin tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria, kun perustason laitoshuoltoon. Vaativa sijaishuolto voi tarkoittaa kahta asiaa; lapsen pysyvää sijaishuoltopaikkaa tai sijaishuollon aikaista intensiivihuoltoon ohjautuvaa erityisen huolenpidon jaksoa eli EHO-jaksoa. Lainsäädännön puitteissa EHO-jakso on lastensuojelulain mukainen rajoitustoimenpide eikä sitä voida pitää varsinaisena sijaishuollon palvelumuotona. (STM 2020, 13.)

Lastensuojelulakiin perustuen, vaativaa sijaishuoltoa järjestään lastensuojelun laitoshuoltona, kiireellisenä vastaanotto- ja arviointipalveluna, perusopetuksen ja sijaishuollon integroituna palveluna, päihdehoidon vieroitus- ja kuntoutuspalveluna, lasten ja nuorisopsykiatrian sekä ja vammais- ja lastensuojelun integroituna palveluna. Uudistamistyöryhmän esityksen tarkoituksena ja tavoitteena on aikaansaada kokonaisuus, jolla vahvistetaan toiminnallisesti integroitua sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä vaativan lastensuojelun parantamiseksi. Vaativan sijaishuollon määrittelemisellä tavoitellaan vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten palvelujen laadun ja vaikuttavuuden vahvistamista. (STM 2020, 22.)

3.4 Lastensuojelun laatusuositus

Ensimmäinen lastensuojelun laatusuositus on annettu vuonna 2014 Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton yhteistyön tuotoksena. Alkuperäisen laatusuosituksen sisältö on perustaltaan nykypäivänäkin ajankohtainen, vaikka lastensuojelu alana onkin alati kehittyvä ja muuttuva. Vuosina 2016-2018 lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa on tuotettu sijaishuollon päivitettyt laatukriteerit Lastensuojelun Keskusliiton ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä. Ajantasainen laatusuositus on julkaistu vuonna 2019 ja tämän päivitetyn laatusuosituksen pääasiallisena tavoitteena on ohjata lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tekemistä ja järjestämistä. Laatusuositukseen perehtyminen on erityisen tärkeää lastensuojelun parissa työskenteleville eri alojen ammattilaisille. (Malja, Puustinen-Korhonen, Petrelius & Eriksson 2019, 9.) Lastensuojelun laatusuositukset toimivat parhaimmillaan ohje- ja neuvo- ja ohjauksena lastensuojelun piirissä työskenteleville. Laatusuosituksiin kirjatut arvot ja eettiset periaatteet nivoutuvat yhteen myös hyvän kohtelun suunnitelman perimmäisen tarkoituksen kanssa.

Lastensuojelun laatusuositukset sisältävät tärkeitä lastensuojelutyötä ohjaavia periaatteita. Vankimman kivijalan lastensuojelutyötä ohjaaville periaatteille ja laatusuosituksille luovat eettiset periaatteet. Laatusuositusten mukaisesti jokaisen lastensuojelutyön ammattilaisen ja työyhteisön tulisi pohtia, mitä eettiset periaatteet tarkoittavat omassa työyhteisössä ja omassa työtehtävissä. Keskeisiin lastensuojelutyötä ohjaaviin periaatteisiin sitoutuminen mahdollistaa oikeanlaisen tuen tarjoamisen oikeaan aikaan. Lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet perustuvat Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENEn

luomiin sosiaali- ja terveysalan eettisiin periaatteisiin. Näitä yleisperiaatteita voidaan katsoa olevan viisi; asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu sekä vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. (Malja ym. 2019, 11-12.)

Asiakkaiden ihmisarvoista kohtelua ja yksityisyydensuojaa korostetaan lastensuojelussa. Arjessa kyseiset asiat näkyvät esimerkiksi asiakkaiden yhdenvertaisena, syrjimättömänä ja kunnioittavana kohteluna. Kaikessa toiminnassa tulee ottaa huomioon YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen kirjatut lapsen oikeudet sekä viranomaisille asetetut velvoitteet. Suomessa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen edistämisestä vastaa lapsiasiavaltuutettu, jonka toimintaa säädetään laissa lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004. (Malja ym. 2019, 12.)

Lastensuojelun tarpeen arvioinnissa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu erityisesti siitä näkökulmasta katsottuna, miten eri toimenpiteet ja ratkaisut turvaavat lapselle lastensuojelulain 417/2007 4§ määritellyt lastensuojelun keskeiset periaatteet. Lapsen edun mukainen työskentely vaatii työntekijöiltä lapsen ja hänen elämäntilanteensa kokonaisvaltaista tarkastelua. Luottamuksen rakentaminen ja riittävä aika takaavat keskeisimmät laatua varmistavat tekijät; oikeudenmukaisuus, avoimuus, luotettavuus, turvallisuus sekä lastensuojelutoimien suhteellisuusperiaate. Oikeudenmukaisuus toteutuu lastensuojelussa perustelemalla tehdyt ratkaisut ja päätökset aina lapsen edulla. Lapsen etua konkretisoimalla, päätösten ja ratkaisuiden perusteet ovat myös helpommin ymmärrettäviä lapselle itselleen. Lastensuojelun laatusuosituksissa oikeudenmukaisuus kattaa kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattujen oikeuksien toteutumista mahdollisimman täysimittaisesti. Oikeus syrjimättömyyteen on myös varsin keskeinen asia oikeudenmukaisuuden kannalta, sillä sen myötä lapselle voidaan turvata yhdenvertainen kohtelu lähtökohdista riippumatta. (Malja ym. 2019, 13-14.)

Avoimuuden ja luotettavuuden näkökulmista katsottuna, on tärkeää kunnioittaa lapsen vanhempien/hoitajien kasvatusvastuuta. Tämän takia merkityksellistä on omata tietoa lapsen ikätason mukaisesta kehityksestä sekä haasteisiin vastaavista tuen ja palveluiden muodoista, joiden piiriin lapsi ja/tai perhe voidaan ohjata. Vaikka lastensuojelussa päätöksenteot ja ratkaisut eivät aina ole lapsen vanhempien/hoitajien toiveiden mukaisia, on työskentelykäytäntöjen ja päätösten oltava ennakoitavia ja perusteltavissa. Turvallisuus lastensuojelussa on huomioitava olosuhteissa, ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa. Tärkeintä on ottaa huomioon erityisesti lapsen kokema turvallisuudentunne kaikissa hetkissä sitä edistäen. Turvallisuus näkökulmaa on tarkasteltava myös lapsen perheen ja työntekijän näkökulmista unohtamatta kuitenkaan sitä, että erityisesti heikommassa asemassa ja haavoittuvissa olosuhteissa elävien lasten osalta, turvallisuuteen liittyvät asiat tulevat korostetusti esiin. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten turvallisuuden varmistamisesta vastaavat ne, jotka vastaavat myös lasten huolenpidosta ja suojelusta. Suhteellisuusperiaate pohjautuu ajatukseen toteuttaa lastensuojelua mahdollisimman vähäisellä puuttumisella saaden aikaan kuitenkin tarpeellinen vaikutus.

Kyseistä tilannetta voidaan kuvailla myös lievimmän riittävän puuttumisen periaatteeksi, joka korostuu erityisesti tahdonvastaisten lastensuojelutoimenpiteiden aikana. (Malja ym. 2019, 14-15.)

Laatusuositusten mukaisesti toteutettava vuorovaikutus pitää sisällään toisten kunnioittamisen. Arvostus, inhimillisyys ja empatia korostuvat, kun puhutaan hyvästä kohtaamisesta ja vuorovaikutuksesta asiakastyössä. Lastensuojelutyössä joudutaan ajoittain tekemään vaikeita ja erimielisyyksiä aiheuttavia päätöksiä. Lastensuojelutyössä työskentelevien on huomioitava toimintaympäristön erityispiirteet kuten viranomaisrooliin liittyvä valta. Päätösten käsittelyssä ammattilaiselta vaaditaan kykyä käsitellä herkkäluonteista tilannetta rakentavasti, kiireettömästi ja avoimesti unohtamatta yhteistyötä lapsen ja hänen läheistensä kanssa. Ammattihenkilöstön on tiedostettava sekä oma vastuunsa lasten kasvatukseen osallistumisesta että velvollisuutensa vanhemmuuden tukemisesta. Työntekijän on omaksuttava laaja vastuunsa tekemästään työstä niin lapselle, nuorelle perheelle, omalle organisaatiolle kuin yhteiskunnallekin. Työnantajatahon velvollisuutena on mahdollistaa työn laadukkuus ja toimia työntekijän tukena tarpeen mukaan. (Malja ym. 2019, 15-16.)

Lastensuojelutyö on laaja-alaista ja asiakaslähtöisen työskentelyn onnistuminen edellyttää ympäröivän organisaation, lähi- ja ylempään johdon sekä poliittisten päätöksentekijöiden tukea. Palvelujärjestelmän pirstaloituminen ja eri palvelusektorien väliset rajapinnat vaikeuttavat lastensuojelutyötä merkittävästi, joten vastuullisten päätösten tekeminen on entistä haastavampaa. Lasten, nuorten ja perheiden tarpeet ohjaavat päätöksenteon, kehittämistyön ja palvelujen järjestämistä. Niin ikään tehtyjen päätösten vaikutukset tulee arvioida lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta ja lisäksi palveluista tiedottamisen on tapahduttava ymmärrettävästi. (Malja ym. 2019, 16.)

3.4.1 Sijaishuollon laatuksiteerit

Lastensuojelun sijaishuollon laatuksiteerit pohjautuvat osittain perus- ja ihmisoikeuksiin sekä kansalliseen lainsäädäntöön lastensuojelutoimintaan liittyen. Laatuksiteerit ovat osa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa, jota Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL on ollut koordinoimassa yhteistyössä Lastensuojelun Keskusliiton ja eri maakuntien LAPE-hankkeiden sijaishuollon asiantuntijoiden kanssa (Malja ym. 2019, 59). Osa laatuksiteereistä ovat taustansa vuoksi velvoittavia. Velvoittavien kriteerien lisäksi sijaishuollon laatuksiteerit sisältävät tutkustietoon perustuvia suosituksia laadukkaan sijaishuollon järjestämisestä ja tuottamisesta. Lapsen oikeudet ovat keskiössä laadukkaasta sijaishuollosta puhuttaessa. YK on määritellyt sijaishuoltoa koskevat erilliset ohjeet vuonna 2010, joiden keskeisimmät aiheet on huomioitu laatuksiteerien kansallisessa määrittelyssä. (Malja ym. 2019, 38, 48.)

Laatuksiteerien määrittely perustuu lapsen näkökulmaan siitä, mitä laadukas sijaishuolto on. Laatuksiteerejä on 12 ja ne on järjestetty sijaishuollon prosessia mukaillen

sijaishuoltomuodon ja -paikan valinnasta, lapsen tuloon sijaishuoltopaikkaan, lapsen arkeen sijaishuoltoyksikössä, sijaishuoltoyksiköstä pois siirtymiseen ja sijaishuollon päättymiseen. Näiden lisäksi sijaishuoltokriteereihin on sisällytetty kriteerit koskien sijaishuollon suunnitelmallisuutta ja dokumentointia. Kriteereissä on eriteltyä toimijat, jotka työskentelevät lapsen kanssa sijoituksen aikana. Näitä tahoja ovat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, toimeksiantosuhteinen perhehoitaja, perhehoitajan tuesta vastaava taho, ammatillisen perhehoitajan perhehoitajat, laitostyöntekijä ja omaohjaaja, laitospalvelu tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö sekä kunta/kuntayhtymä. Näiden eri toimijoiden tehtävä- ja vastuualueet määritellään suhteessa lapseen yksilönä yksilön hyvinvoinnin takaamiseksi. Kriteerien tavoitteena on luoda yleispätevä perusta sijaishuollon laadun yksilölliselle rakentamiselle. (Malja ym. 2019, 38, 61.)

Sijaishuollon laatukriteereitä ovat:

- 1) Lapsi saa sijaishuoltopaikan, joka on hänen etunsa mukainen ja vastaa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Lapsen sisarukset sijoitetaan samaan paikkaan, ellei se ole lasten edun vastaista.
- 2) Lapsi tai nuori kokee muuton sijaishuolto- paikkaan turvallisena ja ennakoitavana sekä kokee itsensä tervetulleeksi.
- 3) Sijaishuoltopaikka on lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lapsi kokee olonsa turvallisiksi sijaishuoltopaikassa.
- 4) Sijaishuoltopaikassa lapsi saa tukea kasvuunsa ja kehitykseensä ja sijaishuoltopaikassa on lasta arvostava ja kannustava ilmapiiri.
- 5) Lapsella on mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä, sijaishuoltopaikan arkea sekä omaa asiakkuuttaan koskevaan päätöksentekoon.
- 6) Lapsi kokee kuuluvansa lapsuuden ja nuoruuden yhteisöihin myös sijaishuoltopaikan ulkopuolella.
- 7) Lapsen yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin tuetaan. Lapsi kokee, että hänen läheisiään arvostetaan ja kunnioitetaan.
- 8) Lapsi tietää oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoista ja sijaishuoltopaikassa kunnioitetaan lapsen itsemääräämisoikeutta.
- 9) Lapsi saa hänelle kuuluvan varhaiskasvatuksen, opetuksen, terveydenhuollon sekä muut perus- ja erityistason palvelut.
- 10) Lapsi tuntee, että sijaishuoltopaikasta muuttaminen on turvallista ja ennakoitavaa - jälleenyhdistämistilanteessa, - jälkihuoltoon itsenäistymisvaiheessa siirtyessä ja - toiseen sijaishuoltopaikkaan siirtyessä.
- 11) Itsenäistyvä nuori saa tarvitsemansa tuen ja palvelut jälkihuollossa
- 12) Lapsi kokee, että hänen sijoituksensa, sen seuranta ja dokumentointi on suunnitelmallista ja häntä varten. (Malja ym. 2019, 62-73.)

3.4.2 Sijaishuollon valvonta ja omavalvontasuunnitelma

Lastensuojelulaissa 417/2007 säädetään sijaishuollon valvonnasta. Vuoden 2023 alusta lähtien lapsen sijoittaneella hyvinvointialueella on vastuu valvoa, että lapsen sijoitus kodinulkopuolelle toteutuu lastensuojelulain mukaisesti lapsen edun mukaisesti ja lapsen oikeuksia kunnioittaen. Näiden lisäksi sijoittajahyvinvointialueen on valvonnalla myös huolehdittava siitä, että sijoitetulle lapselle mahdollistetaan sijoituksensa aikana tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. (THL 2023b.) Sijaishuoltopalveluiden lainmukaisesta toteuttamisesta, laadusta ja sisällöstä vastaa kuitenkin ensisijaisesti palveluntuottaja. Palvelunjärjestäjän tulee varmistaa, että palvelut tuotetaan asiakasturvallisella tavalla. Lisäksi palveluntuottajalla on velvollisuus toteuttaa omavalvontaa. (Valvira 2021a.)

Sijaishuollon valvonnasta puhuttaessa tarkoitetaan sijaishuollon laillisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden valvomista (Valvira 2021a). Lastensuojeluyksiköiden ja ammatillisten perhekohtien yksikkökohtaisesta valvonnasta huolehtivat sijoitushyvinvointialue, aluehallintovirasto ja Valvira yhteistyössä sijoittajahyvinvointialueen kanssa (Valvira 2021a; THL 2023b). Nämä valvontaviranomaiset toteuttavat yksityisten sosiaalipalvelujen valvontaa ensisijaisesti suuntaamalla ohjausta ja neuvontaa palveluntuottajille. Aluehallintovirastot vastaavat lastensuojelulaitosten toiminnan seurannasta ja valvonnasta lupamenettelyn kautta ja toteuttamalla tarkastuskäyntejä. Lisäksi valvontaviranomaiset seuraavat toiminnan kehitystä yhteistyössä palveluntuottajien kanssa. Ylimmät laillisuusvalvojat, kuten eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri, valvovat myös lastensuojelun laillisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. (Valvira 2021a; THL 2023b.) Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käytön valvonnasta vastaa aluehallintovirastot. Valvontaa toteuttaessaan aluehallintoviraston tulee tarvittaessa mahdollistaa sijoitetulle lapselle mahdollisuus keskustella luottamuksellisesti aluehallintoviraston edustajan kanssa. (THL 2023b.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa lapsikohtaisesta valvonnasta. Lapsikohtainen valvonta on merkityksellinen osa sijaishuollon valvontaa. Vastuusosiaalityöntekijän toteuttama valvonta sijaishuollossa toteutuu erityisesti lapsen ja sosiaalityöntekijän välisessä, kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava lapsen edun ja sijoituksen tavoitteiden toteutumisesta, joten käyntien aikana tulee kiinnittää huomiota sijaishuoltopaikan toimintaedellytyksiin sekä lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyviin periaatteisiin. Luottamukselliset kahdenkeskiset keskustelut nostavat lapsen kokemuksen saamastaan hoidosta ja kasvatuksesta keskiöön, jonka myötä sosiaalityöntekijä saa arvokasta informaatiota sijaishuoltopaikan ja sen toteuttaman hoito- ja kasvatustilanteen sopivuudesta. Virkansa puolesta sosiaalityöntekijän on myös valvottava, että sijaishuoltoyksikön toteuttamat rajoitustoimenpiteet ovat lainmukaisia. (Valvira 2021a; THL 2023b.)

Vastuusosiaalityöntekijällä on merkittävä rooli lapsen edun toteutumisessa koko lastensuojeluasiakkuuden aikana. Avustaminen puhevallan käytössä, ohjaaminen oikeusavun piiriin ja mahdollisen edunvalvojan hankkiminen ovat asioita, joiden avulla vastuusosiaalityöntekijä voi huolehtia lapsen edun toteutumisesta. (THL 2023c.)

Lastensuojelun toimintayksiköiltä eli tässä tapauksessa sijaishuoltoyksiköiltä edellytetään kirjallista omavalvontasuunnitelmaa, jonka pääasiallisena tavoitteena ja tarkoituksena on turvata lastensuojelun laatu, turvallisuus ja asianmukaisuus. Suunnitelma on oltava yksikössä julkisesti kaikkien nähtävillä. Henkilöstön tulee arvioida jatkuvasti omaa toimintaansa ja kuunnella asiakkaita sekä omaisia ja ottaa mahdolliset asiakaspalautteet huomioon kehittäessään yksikön toimintaa (Valvira 2021a).

Omavalvontasuunnitelma on kirjallinen suunnitelma, jonka avulla voidaan tunnistaa sekä ennaltaehkäistä toimintaa uhkaavat riskit ja korjata ne mahdollisimman nopeasti. Suunnitelman avulla toimintaa voidaan kehittää yhä enemmän asiakasturvallisemmaksi ja ehkäistä riskitekijöitä. Suunnitelma on päivittäinen työkalu, jolla varmistetaan palveluiden laatu ja toiminnan kehittäminen (Valvira 2021a).

Omavalvonnan tavoitteena on ennakoida ja tunnistaa toiminnassa esille nousevat epäkohdat sekä palveluiden onnistumisen näkökulmasta katsottuna epävarmat ja riskiä aiheuttavat tilanteet. Riskitilanteiden tunnistamisen myötä, kyseisten tilanteiden toteutumisesta on mahdollista ehkäistä. Omavalvonnalla pyritään myös reagoimaan havaittuihin kriittisiin kohtiin tai kehittämistä vaativiin teemoihin suunnitelmallisesti ja mahdollisimman reaaliaikaisesti. (THL 2023c.) Omavalvontasuunnitelmaan on sisällytettävä asiakasturvallisuuteen liittyvät epäkohdat ja riskit, ja siinä tulee näkyä myös lapsen näkökulma hyvän kohtelun suunnitelman muodossa. (Valvira 2021a.)

4 Hyvän kohtelun suunnitelma

Lastensuojelulaissa on säädetty lastensuojelulaitoksille velvoite hyvää kohtelua koskevan suunnitelman laatimisesta osana omavalvontasuunnitelmaa. Hyvän kohtelun suunnitelman on kuitenkin oltava selkeä ja erillinen oma kokonaisuutensa, joka laissa säädetyn mukaisesti tulee tarkastaa ja arvioida vuosittain. Jos lastensuojelulaitoksen toimintaa muutetaan, tulee suunnitelma tarkastaa useammin. Hyvän kohtelun suunnitelmassa löytyy tiedot sijaishuoltopaikan kasvatukseen liittyvistä käytänteistä, säännöistä ja toimenpiteet, joilla tuetaan yksikössä asuvien lasten itsemääräämisoikeutta. Rajoitustoimenpiteiden käyttöön varautuminen ja niiden turvallinen toteuttaminen tulee löytyä myös hyvän kohtelun suunnitelmasta. (Räty 2022, 725-727.)

Hyvän kohtelun suunnitelmalla luodaan avoimuutta sekä yhteisymmärrystä aikuisten ja lasten välille. Suunnitelman tarkoituksena on vahvistaa lasten oikeutta hyvään kohteluun sekä huolenpitoon ja ihmisarvoa kunnioittavaan kohteluun. (THL 2023a). Sijaishuoltoapaikan toimintatavat ja säännöt käydään läpi niin selkeästi, että lapset ymmärtävät ne varmasti. Sijaishuollossa olevilla lapsilla on oikeus tietää mihin laitoksen säännöt ja käytänteet perustuvat. Lasten tulee tietää myös heidän omat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä laitoksen oikeudet ja velvollisuudet. Suunnitelmalla tuetaan lasten itsemääräämisoikeutta ja pyritään ehkäisemään rajoitustoimenpiteiden käyttöä. (Räty 2022, 726.)

Sijaishuoltoapaikan lasten kokemukset ja näkemykset tulee ottaa huomioon suunnitelmaa tehtäessä. Lasten osallistaminen suunnitelman ja laitoksen arjen suunnitteluun korostaa heidän huomioonottamistansa ja helpottaa myös sijaishuoltoapaikkaan sopeutumista. Yhdessä suunnitellut ja laaditut säännöt tekevät niistä helpommin hyväksyttävät. Suunnitelmassa tulee näkyä, miten sijaishuoltolaitoksessa huolehditaan lasten oikeusturvan toteutumisesta. Hyvän kohtelun suunnitelma tulee olla lasten saatavilla ja se käydään yhdessä läpi. Suunnitelma lähetetään myös lasten sijoitaville hyvinvointialueille sekä heidän asioistaan vastaaville sosiaaliohjaajille. (Räty 2022, 727-728.)

Hyvän kohtelun suunnitelman tulee sisältää tiedot:

- 1) toimenpiteistä lasten ikätasoisien itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi, tukemiseksi ja ylläpitämiseksi;
- 2) menettelytavoista ja 4 a §:ssä tarkoitetuista hyvästä hoidosta, kasvatuksesta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellisesta valvonnasta ja huolenpidosta, joiden avulla sijaishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman tässä laissa tarkoitettuja rajoituksia;
- 3) siitä, miten rajoitusten käytön yhteydessä huolehditaan kaikkien yksikössä olevien lasten turvallisuudesta;
- 4) siitä, miten palvelujen tai hoidon toteuttamiseen osallistuvien henkilöiden ja muiden toimintayksikössä työskentelevien tai oleskelevien turvallisuudesta huolehditaan rajoitusten käytön yhteydessä ja muissa tilanteissa, joissa heihin saattaa kohdistua väkivallan uhkaa;
- 5) siitä, miten tässä laissa tarkoitettut rajoitukset toteutetaan ja missä tilanteissa niitä voidaan käyttää;
- 6) yleisistä toimintatavoista rajoitusten käytön jälkeen;
- 7) siitä, kuinka lapsille kerrotaan heidän muutoksenhaku- ja kantelumahdollisuuksistaan. (Lapsensuojelulaki 417/2007 61 b §.)

4.1 Lapsen oikeudet

Lapsilla on oikeuksia kotona, koulussa, päiväkodissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lasten oikeuksien sivuuttaminen ei ole missään tilanteessa perusteltua. Jos lapsen ja aikuisen edut ovat ristiriidassa keskenään, syrjäyttää lapsen oikeus erityiseen suojeluun aina aikuisten edut. (Saastamoinen 2010, 65.)

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset määrittelevät kaikille ihmisille yhtäläisesti kuuluvat ihmisoikeudet. Nämä ihmisoikeudet koskevat myös lapsia ja niiden lisäksi lasten oikeudet on turvattu vielä erillisellä lapsen oikeuksien sopimuksella. Tämä sopimus hyväksyttiin 1989 YK:n yleiskokouksessa ja siinä on yhteensä 54 artiklaa. Suomessa sopimus astui voimaan vuonna 1991. (Lapsen oikeudet 2023).

Lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, joka on lastensuojelulain- ja sosiaalihuoltolain rinnalla sovellettava laintasoisesti voimaan saatettu. YK:n lastenoikeuksien sopimukseen, jonka Suomi on ratifioinut osaksi lainsäädäntöään, sisältyy neljä keskeistä yleisperiaatetta, jotka luovat perustan sopimuksen takaamille oikeuksille. Yleisperiaatteita ovat lapsen etu, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Lapsen oikeudet on otettava aina erikseen huomioon lastensuojelua järjestettäessä. Lapsen oikeuksien sopimus on erittäin yksityiskohtainen ja kattava, jonka mukaan lapsi on erityisen suojelun kohteena ja samalla itse aktiivinen toimija. (Araneva 2022, 9-11.)

Lapsi hallitsee itsenäisesti oikeuksiaan niin perhepiirissään kuin sen ulkopuolellakin. Sopimuksella suojatut lapsen oikeudet kuuluvat kaikenikäisille lapsille. Suurin osa sopimuksen artikloista koskee viranomaisten velvollisuuksia suhteessa lapsiin. Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa jäsenvaltiota, joiden on aktiivisesti edistettävä lasten oikeuksien toteutumista. Valtio huolehtii, että vanhemmat ja muut aikuiset, jotka työskentelevät lasten parissa tai tekevät lapsia koskevia päätöksiä tuntevat lasten oikeudet. Tällöin palvelut ja päätökset tukevat lasten oikeuksien toteutumista eivätkä ne syrji ketään. Lasten on tärkeä ymmärtää omat oikeutensa, tällöin heidän on helpompi tunnistaa, jos he tulevat väärin kohdelluiksi. (Lapsen oikeudet 2023.)

Lasten oikeuksia turvataan myös lastensuojelulailla. Sosiaalihuoltolaissa lapsen oikeudet ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Jos kaikkia lapselle suunnattuja ihmisoikeuksia ei oteta huomioon sosiaalihuolto toteutettaessa, ei lapsen etu voi täysimääräisesti toteutua. Näin toimimalla on tarkoitus turvata lapsen kokonaisvaltainen kehitys. (Araneva 2022, 9-11.)

Lasten etua on aina ensisijaisesti harkittava päätöksenteossa. Arvioitaessa on huomioon otettava kaikki lasten oikeudet sopimuksesta. Lasten oikeuksiin kuuluu myös tulla kuulluksi ja vakavasti otetuksi itseään koskevissa asioissa iän ja kehitystason mukaisesti. Lasten kehityksellä tarkoitetaan kokonaisvaltaista kehitystä, johon sisältyy psyykinen, fyysinen, sosiaalinen,

moraalinen sekä hengellinen kehitys. Suomessa eri viranomaiset valvovat lasten oikeuksien toteutumista. Jäsenvaltiot raportoivat YK:n lapsen oikeuksien komitealle viiden vuoden välein lapsen oikeuksien tilanteestaan. Tämä komitea valvoo ja seuraa eri maiden lapsen oikeuksien toteutumista ja antaa tarpeen mukaan valtioille suosituksia ja huomautuksia lasten oikeuksien parantamisesta. (Araneva 2022, 9-11.)

Lapsen oikeuksien komitea on nostanut neljä sopimuskohtaa yleisperiaatteiksi. Nämä neljä yleisperiaatetta; syrjinnän kieltä (2 artikla), lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla), lapsen oikeus elämään ja kehitykseen (6 artikla) sekä oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (12 artikla) tulee ottaa aina huomioon muita sopimuskohtia tulkittaessa. Oikea-aikaisten ja riittävien sosiaalipalveluiden tärkeimpänä tavoitteena on turvata lasten oikeus monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen siten, että lapsella on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lastensuojeluviranomaisten on varmistettava lapsille turvallinen kasvuympäristö, jossa he voivat kasvaa ja kehittyä. Lasten oikeudet sosiaalihuollossa eivät saa jäädä toteutumatta esimerkiksi etnisen taustan tai vanhempien yhteiskunnallisen aseman takia. (Araneva 2022, 11-12.)

Lastensuojelulaissa korostetaan lasten oikeutta saada hyvää kohtelua ja kasvatusta myös kodin ulkopuolisen sijoituksen aikana. Tällä suojataan lapsen oikeuksia loukkaavalta kohtelulta sekä epäasialliselta käytökseltä. Sijaishuoltopaikan tulee kasvattaa lasta yleisesti hyväksytyllä tavalla, asiallisesti ja lasta kunnioittaen. Yhteiskunta asettaa kriteerejä tavanomaiselle hyvälle kasvatukselle. Sijaishuoltopaikan tulee kasvattaa lapsia objektiivisesti ja rajojen tulee olla yksittäisen lapsen kannalta hyväksyttäviä ja puolustettavia. Lainvastainen kasvatusta ei voi koskaan olla tavanomaista hyvää kasvatusta. Sijaishuoltopaikalla ei ole oikeutta käyttää epäasiallisia perusteettomia eikä mielivaltaisia kasvatustekniikoita. Lapsen tarpeen mukaiset kasvatukselliset menetelmät elävät lapsen kasvun ja kehityksen myötä. Rajojen asettamisella ei voida puuttua lapsen perusoikeuksiin, vaan niillä on oltava hyväksyttävä tavoite esimerkiksi lapsen suojaaminen vaaratilanteelta. Sääntöjen on perustuttava tavoitteisiin, joilla järjestetään päivittäinen hoito ja huolenpito sekä turvataan lapsen kasvu ja kehitys. Sijaishuoltopaikan kasvatukseen ei voi sisältyä lapsen nöyryyttämistä, fyysistä kurittamista, uhkailua rajoitustoimenpiteillä eikä alistamista. Lisäksi lapsen pukeutumiseen eikä ulkonäköön voidaan puuttua, sillä ne kuuluvat itsemääräämisoikeuden piiriin. (Saari 2022, 19-21.)

4.2 Lasten osallisuus

Lastensuojelun yksi keskeisimmistä periaatteista on lapsen osallisuus, jolloin lapsella on oltava mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsen oikeus osallisuuteen on vahvasti lainsäädännöllä suojattu. Lapsen osallisuus on huomioitava kaikessa lapsen kanssa tehtävässä työssä ja se onkin yksi lastensuojeluun liittyvistä keskeisistä lähtökohdista. (Saastamoinen 2010, 65-66.)

Lapsen oikeudet turvaavat lapselle myös oikeuden olla aktiivinen osallistuja omassa elämässään ja siihen liittyvissä päätöksissä. Lapsen osallisuuden tarkoituksena on saada lapsen oma ääni kuuluviin häntä koskevissa päätöksissä, niin kotona kuin koko yhteiskunnassa niissä asioissa, joilla on vaikutusta lapsen elämään. Osallisuuden on oltava luonnollinen osa lapsen arkea. Osallisuudella turvataan kehitystä kohti tasapainoista aikuisuutta sekä opetetaan lasta toimimaan sosiaalisessa ympäristössä. Osallisuudella ei kuitenkaan tarkoiteta vastuun siirtämistä lapselle itselleen. (Saastamoinen 2016, 8-9.)

Lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi itseään koskevissa hallinnollisissa ja oikeudellisissa toimitissa. Lapsen oikeus on osallistua itseään koskeviin päätöksiin. Lapsella on oikeus myös saada itseään koskevia suunnitelmia ja päätöksiä sekä perustelut niihin. Osallisuudella tarkoitetaan lapsen tapaamista ja hänen mielipiteensä selvittämistä. Lapsella on oikeus halutessaan olla myös ilmaisevasta mielipidettään. YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen sisältyy periaate, jonka mukaan aikuisilla on velvollisuus ohjata ja tukea lasta. Lasta rohkaistaan jatkuvasti omien näkemystensä esittämiseen tasa-arvoisen keskustelun kautta. Ei kuitenkaan ole riittävää vain selvittää lapsen mielipidettä, vaan mielipiteelle on annettava myös painoarvoa ja kunnioitusta. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan jokapäiväisten pienienkin asioiden kuulemista ja huomioon ottamista. Osallisuuden tarkoituksena ei kuitenkaan ole ratkaista asioita lapsen mielipiteen mukaisesti vaan ottaa lapsen mielipiteet vakavasti huomioon, jolloin lapsella on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Lasta koskeva ratkaisu ei voi olla lapsen edun eikä oikeuksien mukainen, jos lapsen omaa mielipidettä ei ole huomioitu iän ja kehitystason mukaisesti. (Saastamoinen 2016, 10-11.)

Lapselle osallisuus usein konkretisoituu vasta, kun hän saa osallistua tapaamisiin ja päätöksentekoon. Jollei lapselle synny kokemusta siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat olleet merkityksellisiä ja ne on kuultu, ei voida puhua osallisuuden toteutumisesta. Tämä on erityisen tärkeää sijaishuollossa. Osallisuuden toteutumisen edellytyksenä on työntekijöiden valmiudet tehdä yhteistyötä lasten kanssa. (THL 2023b.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja toteutus

Opinnäytetyön yhteistyökumppanin ja aiheen varmistuttua, oli täysin itsestään selvää, että opinnäytetyö toteutetaan vahvasti työelämälähtöisenä, toiminnallisena kehittämistyönä. Kehittämistyön pääpainona on keskittyä erityisesti lasten osallisuuteen ja sen vahvistamiseen.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää työelämäkumppanin toimintaa uudistamalla Villa Kukkumäen hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Opinnäytetyön tavoitteena oli, että uudistetusta hyvän kohtelun suunnitelmasta muodostuu käytännönläheinen työväline arjen ohjaus- ja kasvatustyön tueksi yhtenäistämällä toimintatapoja.

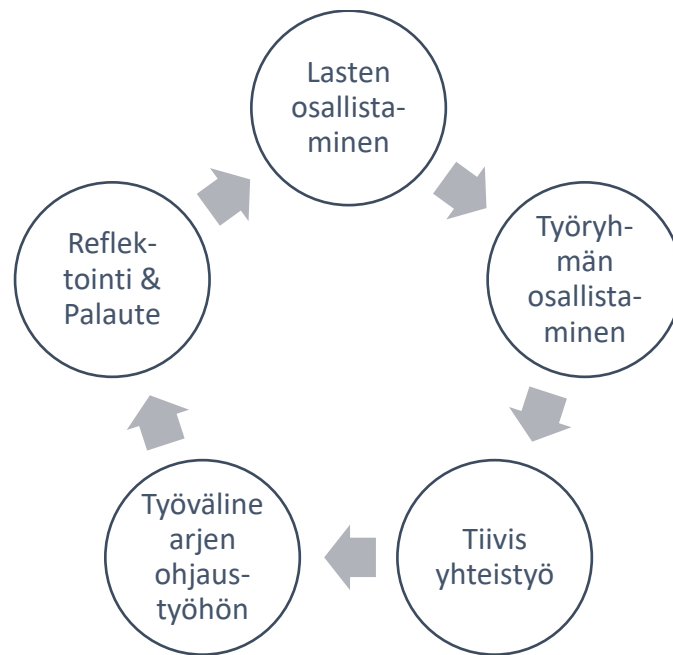
5.1 Kehittämistyön lineaarinen malli

Kehittämistoimintaamme pohtiessamme ja suunnitellessamme totesimme kehittämisprosessimme toteuttavan projektityöskentelylle ominaista lineaarista mallia. Lineaarinen malli on kehittämistoimintaa kuvaavista tavoista selkein ja yleisesti käytetty. Kehittämistyön lineaarisessa mallissa määritellään työn tavoite, joka pohjautuu opinnäytetyömme osalta ennalta tunnistettuun tarpeeseen. Tavoitteen määrittelyn jälkeen edetään suunnitteluvaiheeseen. Suunnittelusta edetään kohti toteutusta, joka useimmiten on kehittämistoiminnan vaiheista monisyisin, sillä usein toteutusvaiheessa suunnitelmaa voidaan joutua muokkaamaan. Suunnitelman mahdollisella täydentämisellä pyritään täsmentämään mihin kehittämistyöllä pyritään. Viimeisimpänä vaiheena lineaarisessa työskentelymallissa on kehittämisprosessin päätös ja arviointi, jotka pyritään toteuttamaan etukäteen suunnitellun aikataulun mukaisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 64-65.) Opinnäytetyömme kehittämistyön prosessin osa-alueita havainnollistaa seuraava kaavio lineaarisen mallin eri vaiheista, joita prosessin aikana noudatimme.

Kuvio 1: Kehittämistoimintaa kuvaava lineaarinen malli.

Lineaarisen mallin lisäksi ennen varsinaista kehittämistyöprosessin aloittamista tutustuimme kehittämistyön osa-alueisiin saadaksemme mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan kehittämistyön prosessista. Opetushallituksen ZOOMI -sujuvia siirtymiä edistämässä- hankkeen yhtenä tuotoksena on laadittu posteriksi Vaikuttavan kehittämistyön elementeistä (Opetushallitus 2023). Kehittämistyön tueksi tarkoitettu kuva oli oiva työkalu, jonka avulla pääsimme alkuun omassa kehittämistyön prosessissamme. Kehittämistyön eri elementtejä mukailen toteutimme kaavion kuvaamaan oman kehittämistyömme tärkeimpiä elementtejä pohjautuen kehittämistyönä toteutettavan opinnäytetyö tavoitteeseen ja tarkoitukseen.

Kuvio 2: Kehittämistyön keskeiset elementit

5.2 Kehittämistyön suunnitteluvaihe

Opinnäytetyömme kehittämistyön suunnitteluprosessi käynnistyi lineaarisen mallin mukaisesti tavoitteiden määrittelyn jälkeen. Käytännössä suunnitteluvaiheen käynnisti suunnittelupalaveri, jonka pidimme yhdessä yhteistyötahon edustajan kanssa. Suunnittelupalaverissa kävimme keskustellen läpi tilaajatahon toiveita liittyen työn sisältöön ja toteutukseen. Tärkeimmiksi toiveiksi ja tavoitteiksi nousivat lasten osallisuuden ja lasten näkökulman esille tuominen ja niiden yhteensovittaminen työryhmän näkemysten kanssa. Suunnitteluvaiheessa kehittämistyön tavoite ja tarkoitus selkiytyivät ja kehittämistyöprosessin myötä pyrimme luomaan Villa Kukkumäelle hyvää kohtelua koskevan suunnitelman, joka parhaimmillaan toimii työvälineenä arjen ohjaustyössä yhtenäistämällä ajatusmalleja ja toimintatapoja lasten osallisuutta unohtamatta. Jotta suunnitelmasta saatiin tilaajatahon näköinen, tuotos toteutettiin myös huoneentauluna perinteisemmän paperisen tuotoksen lisäksi. Hyvän kohtelun suunnitelmasta toteutettiin taiteilija Irina Haran luoma taulu, jonka kuvituksessa seikkailevat Kukkumäen Kettuset. Kyseinen taiteilija on ideoinut ja kuvittanut tauluiksi myös muun muassa Villa Kukkumäen päiväohjelman, joten koimme haluavamme saada hyvän kohtelun suunnitelman visuaalisesti jatkavan samaa hyväksi todettua linjaa.

Kuvio 3: Suunnittelupalaverissa esiinousseet työelämäkumppanin toiveet.

Merkittävin kehittämisprosessin onnistumiseen vaikuttava yksittäinen osa-alue on suunnittelu- vaihe. Jotta kehittämishanke olisi tuloksekas toiveiden ja tavoitteiden näkökulmasta katsot- tuna, tulee huomiota kiinnittää erityisesti suunnitteluun ja valmisteluun. Hyvällä suunnittelu- työllä saavutetaan kustannustehokkuutta sekä vältetään ja vähennetään tulevia haasteita ja vaikeuksia kehittämistyön prosessin aikana. Vaikka suunnitteluvaihe esittääkin tärkeää roolia kehittämistyön prosessissa, on myös kyettävä arvioimaan, milloin suunnittelu on toteutettu riittävällä tasolla, ilman että kehittämistyön toteutus viivästyy. Suunnitteluvaiheen tarkoituk- sena on aikaansaada tilanne, jossa työskentely etenee johdonmukaisesti niin, että oikeita asi- oita tehdään oikealla tavalla. Lisäksi suunnitteluvaiheessa on tärkeää kyetä arvioimaan aika- tauluja sekä myös pysymään niissä. Työskentelyn tehokkuus ja resurssien oikea-aikainen hyö- dyntäminen ovat onnistuneen suunnitteluvaiheen kulmakiviä. (Heikkilä yms. 2008, 68.)

5.3 Kehittämistyön menetelmät

Kehittämistyönä toteutettavan opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteen selkiytyttyä sekä määriteltyämme itse kehittämistehtävän, seuraavana suunnittelimme lineaarista mallia mu- kailten mitä menetelmiä käytämme kehittämistyön tukena. Menetelmien valinta oli yksi mer- kittävimmistä osa-alueista lineaariseen malliin kuuluvassa suunnitteluvaiheessa. Opinnäyte- työmme kehittämistyössä käytetyiksi tiedonkeruumenetelmiksi valikoituivat puolistruktu- roidun ja avoimen haastattelun menetelmät sekä laadullinen kyselytutkimus. Puolistruktu- roidun haastattelun ja avoimen haastattelun menetelmien avulla toteutettiin haastattelu si- jaishuoltoyksikköön sijoitetuille lapsille (Liite 1). Yhteistyöorganisaation työryhmälle suori- timme verkossa toteutetun kyselytutkimuksen Google Forms alustaa apuna käyttäen (Liite 2).

Näiden tiedonkeruumenetelmien myötä saimme ajankohtaisia ja spesifejä näkemyksiä sekä ajatuksia yhteistyöorganisaation työryhmän jäseniltä sekä lastensuojeluyksikköön sijoitetuilta lapsilta hyvän kohtelun suunnitelmaan liittyen.

Kehittämistyössä on suositeltavaa käyttää moninaisia menetelmiä työn tukena, myös sellaisia, joita ei tieteellisissä tutkimuksissa yleensä käytetä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2018, 104). Ojasalo ym. (2018, 40) toteavat, että kehittämistyölle ominaista on menetelmien monipuolisuus, jolloin eri menetelmien avulla kehittämistyön tueksi saadaan erilaista tietoa, näkökulmia ja ideoita. Vilkan & Airaksisen (2003, 19) mukaan useita eri menetelmiä käytettäessä, kuten kyselyt, haastattelut ja havainnoinnit, kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten tutkimukselliset erot eivät ole erityisen merkityksellisiä. Vilka & Airaksinen (2003, 19) toteavatkin, että kehittämistoiminnan ja tutkimuksen välistä suhdetta voidaan kuvailla siten, että kehittämistoiminnassa tutkimuksellista tietoa sovelletaan.

Kehittämistyössämme mukailtiin kehittämistyön laadullisia menetelmiä, joissa Ojasalon ym. (2018, 105) mukaan tutkija on tyypillisesti hyvin lähellä tutkittavia, jopa osallistuen heidän toimintaansa. Myös Vilkan ja Airaksisen mukaan (2003, 56-57) toiminnallisissa opinnäytetöissä ei välttämättä ole tarpeellista käyttää tutkimuksellisia menetelmiä, vaan yleisempää on hyödyntää tutkimuskäytäntöjä väljemmin, vaikka tiedonkeruumenetelmät olisivatkin samoja kuin puhtaasti tutkimuksellisissa opinnäytetöissä.

Villa Kukkumäelle sijoitetuille lapsille teetimme yksilöllisesti toteutettujen haastattelutilanteiden tueksi kysymyslomakkeen (Liite 1). Haastattelu on yksi yleisimpiä tiedonkeruumenetelmiä sekä tutkimus- että kehittämistyössä. Haastattelu valikoitui sopivimmaksi tiedonkeruumenetelmäksi lasten kanssa käytettäväksi, sillä kuten Ojasalo ym. (2018, 108) toteavat, haastattelu on aina osapuolten välistä luottamusta vaativa vuorovaikutuksellinen tilanne ja tuloksellisen haastattelun saavuttamiseksi on haastattelijan ja haastateltavan ymmärrettävä toisiaan. Yksilöllisesti toteutettujen haastatteluiden aikana haastattelijan on huomioitava oikeanlainen kielenkäyttö sekä haastateltavan yksilölliset taustat. Kehittämistehtävien menetelmänä haastattelu on erinomainen, koska sen avulla saadaan hankittua syvällistäkin informaatiota kehittämisen kohteesta. Haastattelu on hyvä valinta erityisesti silloin, kun halutaan korostaa yksilöllä tutkimustilanteen subjektina, jolla on mahdollisuus ilmaista itseensä liittyviä asioita mahdollisimman vapaasti. (Ojasalo ym. 2018, 106.)

Haastattelun suorittaminen autenttisessa toimintaympäristössä antaa useimmiten syvällisemmän kokonaiskuvan haastateltavan varsinaisista ajatuksista. Paikkaan sidottuja haastatteluja kutsutaan kontekstuaalisiksi haastatteluiksi, joissa voidaan hyödyntää myös ennalta valmisteltuja virikkeitä asioiden konkretisoimiseksi. Haastattelumenetelmiä on useita ja valinta niiden välillä vaatii pohdintaa siitä, millaista tietoa kehittämistyön tueksi haastattelun avulla on

tarkoitus saada. Merkittävimmät erot liittyvät haastattelun strukturointiin eli siihen miten kiinteitä kysymykset muotoilultaan ovat. (Ojasalo ym. 2018, 106.)

Puolistrukturoidussa haastattelussa on ennakkoon laaditut kysymykset. Puolistrukturoitu haastattelu eroaa strukturoidusta haastattelusta siten, että kysymysten järjestystä voidaan vaihdella. Lisäksi tilanteeseen sopimattomat, etukäteen laaditut kysymykset voidaan tarvittaessa jättää kysymättä ja toisaalta, haastattelijalla voi myös esittää haastattelun aikana mieleen tulleita, tarkentavia kysymyksiä. (Ojasalo yms. 2018, 108.) Avoin haastattelu on muodoltaan epävirallisempi ja joustavampi. Avointa haastattelua voidaan myös kuvata ennemminkin keskusteluksi, kuin varsinaiseksi haastatteluksi. Avoin haastattelu sopii käytettäväksi erityisesti tilanteissa, joissa tavoitteena on saada selville mitä ihmiset todellisuudessa ajattelevat. Avoin haastattelun onnistumiseksi haastatteluun tulee varata riittävästi aikaa. Lisäksi haastattelijalta vaaditaan taitoa haastattelun läpiviemiseksi. Erityiseen arvoon nousevat kyky kuunnella ja tulkita sekä taito kuljettaa dialogia eteenpäin. (Ojasalo yms. 2018, 41.)

Opinnäytetyömme kehittämistyön yhtenä tavoitteena on vahvistaa Villa Kukkumäelle sijoitettujen lasten osallisuutta. Tämän vuoksi haastattelut päädyttiin suorittamaan lapsille tutussa ja turvallisessa ympäristössä eli sijaishuoltoyksikössä. Yksilöllisesti toteutetuissa haastatteluissa käytettiin sekä puolistrukturoidun haastattelun, että avoimen haastattelun menetelmiä todettuamme, että näitä menetelmiä yhdistämällä voimme huomioida parhaimmalla mahdollisella tavalla lasten yksilöllisyyden, ikä- ja kehitystasoa unohtamatta.

Kysely toimii tiedonkeruumenetelmänä tilanteessa, jossa tutkittava aihepiiri tunnetaan jomelko hyvin, mutta tavoitteena on varmistua sen paikkansa pitävyydestä (Ojasalo yms. 2019, 41). Kyselytutkimuksen toteutustapoja on monia. Tyypillisimpiä ovat joko postitse lähetettävät kyselylomakkeet tai internetissä täytettävät kyselyt. Vastaaja täyttää itse sekä verkossa toteutettavat kyselylomakkeet että postitse välitettävät kyselylomakkeet. Tiedonkeruumenetelmänä kysely soveltuu monenlaisten asioiden ja ilmiöiden kartoittamiseen. Sähköisesti toteutettavan tiedonkeruun vahvuuksia ja etuja ovat edullisuus, nopeus ja vaivattomuus. (Ojasalo yms. 2018, 121-122, 128.) Laadullisessa kyselyssä esitetään avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat antavat vapaamuotoisia ja avoimia vastauksia. Näin toimimalla vastaajat saavat vapauden tuoda ilmi oman näkemyksensä ja kyselytutkimuksella kerätyt tiedot ovat parhaimmillaan syvällisiä ja ennakoimattomia. Kyselytutkimuksen hyödyiksi voidaan laskea myös se että, menetelmän myötä voidaan vastaajilta saada käyttökelpoisia siteerauksia, joita voidaan hyödyntää lopputulosten havainnollistamisessa. (SurveyMonkey 2023.)

5.4 Kehittämistyön toteutus

Työn toteutusvaihe aloitettiin lineaarisen mallin mukaisesti suunnitteluvaiheen jälkeen tutustumalla olemassa olevaan yhteistyötahon hyvän kohtelun suunnitelmaan (Villa Kukkumäki 2023a). Saadaksemme käsityksen siitä minkälaiseen suuntaan haluamme suunnitelmaa lähteä

viemään prosessin aikana tutustuimme myös aiempiin opinnäytetöihin hyvän kohtelun suunnitelmaan liittyen. Kehittämistyön punaisena lankana läpi prosessin toimi lasten osallistaminen sekä työryhmän ja lasten näkökulmien yhteen saattaminen yhtenäiseksi suunnitelmaksi laissa määritellyn sisällön kanssa. Hyvän kohtelun suunnitelman kehittäminen koostuu kahdesta eri osa-alueesta; kirjallisesta hyvän kohtelun suunnitelmasta (Liite 4) sekä huoneentaulusta (Liite 5). Nämä kaksi toisistaan erillistä tuotosta ovat sisällöltään samankaltaiset, vain toteutustapa eroaa. Huoneentaulun tarkoituksena on tuoda hyvän kohtelun suunnitelma esille lapsille ymmärrettävässä muodossa, kun taas kirjallinen tuotos on visuaalisesti yhtenäisempi liittää yhteen osaksi yksikön omavalvontasuunnitelmaa.

Kehittäminen on moninainen prosessi, jonka eteen työskentelee parhaimmillaan useita tahoja omia näkemyksiään jakaen. Kuten Toikko & Rantanen (2009, 9-10) toteavat, kehittämistoiminta koostuu kehittämisprosessista, toimijoiden osallisuudesta sekä tiedontuotannosta. Näiden näkökulmien summa rakentaa kehittämistoiminnalle vankan kivijalan ja parhaimmillaan kehittämisessä sovitellaankin yhteen erilaisia näkemyksiä ja aikaansaadaan yhteistä ymmärrystä. Osallistavan kehittämisen tavoitteena on aikaansaada muutosta ja irrottautua itsestään selvinä pidetyistä ajatusmalleista. Opinnäytetyömme toteutusvaiheessa keskeistä oli luoda osallistavalla kehittämisellä uusi päivitetty hyvää kohtelua koskeva suunnitelma, jolla aikaansaadaan yhtenäisemmät toimintatavat arjen ohjaustyöhön. Kehittämistyötä voidaan kutsua tavoitteelliseksi kehittämistoiminnaksi, jonka lopputuloksena on entistä toimivammat toimintamallit (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 21).

Toteutusvaihe eteni luomalla haastattelu- ja kyselylomakkeet, jotka lineaarisen mallin mukaisessa suunnitteluvaiheessa valikoituivat tiedonkeruumenetelmiksi. Villa Kukkumäelle sijoitettujen lasten kanssa toteutimme yksilölliset haastattelut. Haastatteluista nousi ilmi selkeitä, yhtenäisiä teemoja liittyen siihen, millaista hyvä kohtelu lasten mielestä on ja millaista kohtelua he toivoisivat saavansa. Lisäksi merkityksellisiksi teemoiksi nousivat lasten toiveet, miten heidät kohdataan esimerkiksi rajoitustoimenpiteiden jälkeen. Lisäksi lapsilla oli haastattelun lopussa mahdollisuus esittää toiveita, risuja tai ruusuja. Haastattelutilanteet olivat enemmänkin vastavuoroista dialogia lapsen ja haastattelijan välillä, eli tilanne noudatti avoimen haastattelun mallia. Avoin haastattelu oli luonnollisin vaihtoehto ja mielestämme myös ehdottomasti paras tiedonkeruumenetelmä, jotta kunkin yksilöllinen ikä- ja kehitystaso tuli huomioituksi.

Toikko & Rantanen (2019, 89-92) kuvaavat kehittämistyön prosessia sosiaalisesti prosessiksi. Heidän mukaansa kehittämistoiminta edellyttää ihmisten aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta. Dialogi toimii osallistumisen peruspilarina, jonka avulla kehittämistoimintaan osallistuvat toimijat kykenevät avoimesti tarkastelemaan kehittämistoiminnan perusteita, toimintatapoja sekä tavoitteita. Kehittämistyönä toteutettava hyvän kohtelun suunnitelma on prosessina ollut vahvasti Villa Kukkumäen henkilöstöä ja lapsia osallistava, sosiaalinen ja dialoginen

prosessi. Osallisuus on nykypäivän trendi monestakin eri näkökulmasta katsottuna ja se on opinnäytetyössämme kulkenut mukana läpi koko prosessin eräänlaisena punaisena lankana pohjautuen hyvän kohtelun suunnitelman perimmäiselle tarkoitukselle. Toikko & Rantanen (2019, 89-92) toteavatkin, että nykypäivän kehittämistoiminnassa osallisuuden merkitystä korostetaan ja siitä on muotoutunut tietyllä tavalla jopa muoti-ilmiö. Osallistaminen ja osallistuminen käsitteinä liittyvät läheisesti toisiinsa. Osallistamisen kuvataan olevan mahdollisuuksien tarjoamista, kun taas osallistuminen nähdään mahdollisuuksien hyödyntämisenä. Työntekijöiden ja asiakkaiden osallisuus on tärkeää ja sen myötä on mahdollista saavuttaa parempia tuloksia. Merkityksellistä on se, että ne, joita asia koskee tavalla tai toisella, ovat oikeutettuja osallistumaan kehittämistyön toteutukseen.

Toteutuksessa merkityksellistä oli kehittämistoiminnan yhteistoiminnallisuus, johon osallistivat me opinnäytetyön tekijät kehittäjinä ja kohderyhmät käyttäjinä ja toimijoina. Toikko & Rantasen (2019, 89-92) mukaan yhteistoiminnallisessa kehittämistyössä kehittäjät sekä käyttäjät ja toimijat osallistuvat kaikki yhdessä kehittämiseen. Jokaisen yksilön omat näkemykset kehittävät samaa kohdetta, mutta jokainen omista lähtökohdistaan käsin. Yhteistoiminnallista kehittämistoimintaa voidaan kuvailla tietynlaiseksi kumppanuussuhteeksi, jossa kehittäjät sekä käyttäjät ja toimijat ovat rinnakkaisissa asemassa hierarkkisen suhteen sijaan. (Toikko & Rantanen 2019, 89-92.)

5.4.1 Lasten vastaukset

Haastattelutilanteiden alussa lasten kanssa käytiin haastattelutilanteen tarkoitus ja tavoite läpi lapselle ymmärrettävällä tavalla. Haastatteluiden jälkeen lähdimme purkamaan saatuja vastauksia. Lasten vastauksista nousi esille selkeitä teemoja, jotka halusimme lopulliseen hyvän kohtelun suunnitelmaan nostaa. Merkityksellisimmiksi kysymyksiksi; Millaista hyvä kohtelu on? Millaista kohtelua toivoisit saavasi Kukkumäellä? Lisäksi haastatteluiden edetessä lapsilta tuli tärkeitä toiveita liittyen rajoitustoimenpiteiden jälkipuintiin. Lapsilta tuli persoonallisia, ikätasoisia ja kauniita vastauksia. Vastauksista poimimme oleellimmat ja merkityksellimmät ja niitä havainnollistamaan, kasasimme niiden pohjalta seuraavat kuviot 4-7.

Millaista hyvä kohtelu on?

”Kun leikkii toisen kanssa eikä jätä ulkopuolelle.”

”Haleja ja asioista puhumista.”

”Kohdella ihmistä sydämellä ja rakkaudella.”

”Olla toisille reilu ja puhuessa katsoa silmiin.”

”Kun leikitään, se on kivaa ja siitä tulee hyvä mieli.”

”Ei saa satuttaa, pitää olla hyvin.”

”Pitää olla muille nätisti.”

Kuvio 4: Millaista hyvä kohtelu on?

Millaista kohtelua toivoisit saavasi Kukkumäellä?

”Ei huudeta eikä valiteta turhasta.”

”Että aikuiset kuuntelisi.”

”Enemmän omaohjaaja-aikaa.”

”Mukavaa tekemistä ja olemista.”

”Haluaisin, että mua kohdeltaisiin hyvin.”

Kuvio 5: Millaista kohtelua toivoisit saavasi Kukkumäellä?

Lasten toiveita rajoitustoimenpiteiden jälkeen.

”Toivoisin, että tultaisiin juttelemaan ja kuunneltaisiin mua.”

”Jutellaan ja sovitaan. Pyydetään anteeksi.”

”Sen jälkeen ollaan tosi tosi kiltisti, eikä enää tapahdu uudestaan.”

”Kiinnipidon jälkeen toivoisin sivelyä tai rauhoittumisäänisadun kuuntelua.”

Kuvio 6: Lasten toiveita rajoitustoimenpiteiden jälkeen.

Haastatteluissa esiin nousseita muita toiveita.

”Toivoisin ruoaksi perunamuusia ja että saisi toivoa omia lemppariruokia.”

”Toivoisin enemmän kuukausirahaa ja haluaisin oman polkupyörän.”

”Perjantaisin voisi olla retkeilyä välipalan jälkeen. Ja voitaisiin mennä Hoploppiin.”

”Toivoisin haleja.”

Kuvio 7: Haastatteluissa esiin nousseita muita toiveita.

Lisäksi lasten kanssa käydyissä haastattelukeskusteluissa kysimme lasten kokemuksia siitä, onko heidän hyvä olla sijaishuoltoyksikössä ja hyväksytäänkö heidät sellaisena kuin he ovat. Kaikki haastatellut lapset kertoivat, että Villa Kukkumäellä on hyvä olla ja asua ja lähtökohdaisesti lapset kokevat myös, että he tulevat hyväksytyiksi omina itsenään.

Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi myös yksittäisiä, hyvin lapsenomaisia ja ymmärrettäviä toiveita ja ajatuksia siitä, että omassa kodissa, omien vanhempien luona olisi toki parempi olla ja asua. Lisäksi kysimme lapsilta, miten he tulevat toimeen Villa Kukkumäen aikuisten ja lasten kanssa ja kokevatko he tulevansa kuulluiksi. Haastatteluissa kävi ilmi, että kaikki lapset kokevat tulevansa vähintään melko hyvin toimeen sekä ohjaajien, että lasten kanssa. Myös kuulluksi tulemisen tarve täyttyy lapsilla melko hyvin, joskin siinä on vastausten perusteella myös hieman parantamisen varaa. Yksikössä asuvista seitsemästä lapsesta kuusi osallistui haastatteluihin. Yhden lapsen huoltaja ei halunnut lastansa haastateltavan, joten kunnioitimme hänen toivettaan ja jätimme kyseisen lapsen tutkimuksen ulkopuolelle.

5.4.2 Työryhmän vastaukset

Työryhmälle teimme kyselylomakkeen, jolloin heillä oli mahdollisuus vastata kyselyyn anonyymisti. Uskoimme nimettömyyden takaavan rehellisempiä vastauksia. Vastauksia saimme hyvin, vain kaksi yhdestätoista vakituisesta työryhmän jäsenestä, jätti vastaamatta kyselyyn. Työntekijöiden vastaukset olivat hyvin monitahoisia, joten niitä oli vaikea aukikirjoittaa yksittäisten kysymysten perusteella. Vastauksista huomasimme, että työryhmällä oli melko yhtenäinen ajatus siitä mitä lastensuojelulaissa mainitulla hyvällä kohtelulla tarkoitetaan ja miten se näkyy Villa Kukkumäessä. Työryhmän vastauksissa näkyi selkeästi, että lasten ikä- ja kehitystaso huomioidaan hyvin ja heitä kunnioitetaan sekä kohdataan yksilöinä. Vastauksissa tulee useamman kerran esille, että lasten mielipiteillä on merkitystä ja he saavat olla arjessa jatkuvasti mukana itseään koskeissa sekä pienissä, että suurissa päätöksissä. Villa Kukkumäen työryhmän näkemysten mukaan hyvän kohtelun keskeisimmäksi seikaksi nousee lapsen oikeus oman etunsa mukaiseen hoitoon, hoivaan ja huolenpitoon.

Puhuttaessa hyvän kohtelun suunnitelman kehittämisestä sekä rajoitustoimenpiteistä esille nousee henkilökunnan toive lisäkoulutuksista. Vastauksissa tulee esille myös toive ja tarve ajantasaisista koulutuksista esimerkiksi kiinnipitoihin ja kiintymyssuhdetyöskentelyyn liittyen. Työryhmä kokee, että avoimella jatkuvalla keskustelulla hankalienkin asioiden ympärillä työryhmän toiminta olisi entistä yhtenäisempää ja siten myös laadukkaampaa. Vastauksista tulee ilmi myös ajatuksia ja näkemyksiä myös työryhmän oikeudesta fyysiseen koskemattomuuteen. Työryhmän vastauksista nousee myös turvalliseen työympäristöön liittyvät teemat, joihin tulevaisuudessa tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Osa työryhmästä toivoi konkreettisia esimerkkejä tai sääntöjä hyvän kohtelun suunnitelmaan koskien esimerkiksi väkivaltatilanteita tai mihin suunnitelmaa tarvitaan. Esille nousi useamman kerran lasten kuulemisen tärkeys ja lasten ajatusten näkyväksi tekeminen varsinaisessa hyvän kohtelun suunnitelmassa. Myös lain määrittämät asiat toivottiin tulevan näkyväksi. Vastauksissa vastuutettiin myös työryhmän jäseniä itse olemaan aktiivisempia tiedonhankinnassa ja ottamaan vastuuta omasta ammatillisesta kehittymisestään. Hyvän kohtelun suunnitelma nähtiin tärkeänä ja varsin ajankohtaisena aiheena, jonka ympärillä olisi hyvä käydä vielä enemmän avointa ja ammatillista keskustelua.

Lasten itsemääräämisoikeus, osallisuus, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen ovat teemoja, joita hyvän kohtelun suunnitelmalla halutaan vahvistaa. Tämän myötä jokainen lapsi tulisi kohdattua ammatillisesti, arvostavasti, yksilölliset haasteet sekä ikä- ja kehitystaso huomioiden. Työryhmältä saadut vastaukset vahvistivat ajatustamme hyvän kohtelun suunnitelman toteutustavasta ja siitä, miten tärkeää on tuoda lasten ajatukset kaikkien nähtäville. Näin toimimalla niiden ympärille on helppo arjessa aina tarvittaessa myös palata ja muistuttaa itseään siitä, mitä hyvä kohtelu Villa Kukkumäellä tarkoittaa.

Työryhmän vastaukset olivat osittain yllättäviäkin ja osa jopa hieman vaikeaselkoisia ja aihepiiriin kuulumattomia. Substanssiosaamisen taso eri työntekijöiden välillä eroaa suuresti toisistaan, sillä osalla on alan kokemusta jo reilun parin kymmenen vuoden ajalta, ja osa on työskennellyt alalla vasta reilun vuoden ajan. Opinnäytetyömme myötä työelämäkumppanimme sai siis tärkeää informaatiota työntekijöiden kouluttautumisen tarpeen ja ammatillisen osaamisen tasosta.

5.4.3 Hyvän kohtelun suunnitelman toteuttaminen

Hyvän kohtelun suunnitelman laatiminen oli prosessina mielenkiintoinen ja opinnäytetyön mielekkäin työvaihe. Työryhmän ja Villa Kukkumäelle sijoitettujen lasten näkemysten kartoittamisen jälkeen, lähdettiin työstämään itse hyvän kohtelun suunnitelman kirjallista versiota. Lastensuojelulain 417/2007 määrittelemien asioiden lisäksi kirjallisen dokumentin taustatukena käytettiin yksikön aiempaa hyvän kohtelun suunnitelmaa. Kirjalliseen dokumenttiin (Liite 4) kirjattiin suunnitelman tarkoitus ja tavoite. Lisäksi suunnitelmassa tuotiin esille Villa Kukkumäen hyvän kohtelun suunnitelman kulmakivet; lasten osallisuus, lasten nähdä ja kuulla tuleminen, tasavertaisuuden vahvistaminen, lasten arvostava kohtaaminen sekä aikuisen kiireettömän läsnäolon tarjoaminen.

Hyvän kohtelun suunnitelmaan kirjattiin toimintamallit, joiden avulla vahvistetaan, tuetaan ja ylläpidetään lasten ikä- ja kehitystasoista itsemääräämisoikeutta. Näiden lisäksi tärkeäksi osa-alueeksi koettiin Villa Kukkumäen käytänteiden auki kirjoittaminen liittyen hyvään kohteluun ja hoitoon, kasvatukseen sekä lasten ikä- ja kehitystasoiseen valvontaan ja huolenpitoon. Rajoitustoimenpiteisiin liittyvät käytänteet tulevat myös ilmi laatimassamme hyvän kohtelun suunnitelmassa. Lasten näkemykset erityisesti rajoitustoimenpiteiden aikana ja niiden jälkeen, nostettiin esille hyvän kohtelun huoneentaulussa.

Edellä mainittujen asioiden lisäksi suunnitelma sisältää myös Villa Kukkumäen toimintaa ohjaavat arvot; aikuisjohtoisuus ja lapsilähtöisyys. Halusimme kirjata suunnitelmaan myös perheiden kanssa tehtävän yhteistyön, joka tukee sijaishuollon perimmäistä tavoitetta perheen jälleenyhdistämisestä lapsen edun mukaisesti. Kirjallinen hyvän kohtelun suunnitelma pyrittiin kirjoittamaan helposti lähestyttävällä ja ymmärrettävällä tavalla, kunnioittaen tilaajatahon toiveita suunnitelman suhteen. Työelämäkumppanin ensisijaisena toiveena oli, ettei hyvän kohtelun suunnitelman kirjallisesta tuotoksesta tule paperinivaskaa, joka jää pölyntyneenä kaapin perukoille. Suunnitelman toivottiin sisältävän lainsäädäntöön pohjautuvat perusasiat lihavoitettuna Villa Kukkumäen lasten ja työryhmän näkemyksillä.

Kirjallisen tuotoksen jälkeen pidettiin yhteistyöpalaveri yhdessä taiteilija Irina Haran kanssa. Suunnittelupalaverissa käytiin läpi tiedonkeruun menetelmien avulla saatua informaatiota ja ideoitiin yhdessä hyvän kohtelun suunnitelman huoneentaulua. Taitelijalle tuotettiin tarpeellista tietoa erityisesti lasten näkemyksistä hyvään kohteluun liittyen. Huoneentaulun sisällöksi

muovautuivat lasten näkemykset millaiseksi he kokevat hyvän kohtelun ja millaista kohtelua he toivoisivat saavansa. Lisäksi Hyvä kohtelu Villa Kukkumäellä - huoneentauluun kirjattiin lasten toiveet rajoitustoimenpiteiden aikana ja jälkeen sekä haastatteluisia ilmi tulleet muut merkityksellisiksi kokemamme lasten toiveet. Näiden toiveiden kirjaaminen koettiin tärkeiksi, jotta omalta osaltamme mahdollistimme lasten osallisuuden vahvistamista ja kuulluksi tule-
mista, jotka pohjautuvat sekä voimassa olevaan lainsäädäntöön, että lastensuojelun laatusuo-
situksiin ja -kriteereihin. Saamansa informaation pohjalta taiteilija Hara teetti Villa Kukkumä-
elle yksilöllisen taulun ”Hyvä kohtelu Villa Kukkumäellä” (Liite 5). Huoneen taulun toteutus
vastasi kaikkia odotuksia ja kaikki kehittämistyön osapuolet olivat lopputulokseen todella tyy-
tyväisiä.

5.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyväksyttävän ja luotettavan tieteellisen tutkimuksen tulee olla toteutettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisella tavalla. Hyvään tieteelliseen käytäntöön pohjautuvan tutki-
muksen tulokset ovat uskottavia, luotettavia ja eettisesti hyväksyttäviä. Tutkimuseettisen
neuvottelukunnan laatima ohjeistus hyvästä tieteellisestä käytännöstä pitää sisällään yhdek-
sän keskeistä tutkimuseetiikan lähtökohtaa, joiden avulla voidaan määritellä, millainen on hy-
vien tieteellisten käytäntöjen mukainen, eettisesti toteutettu tutkimus. (Tutkimuseettinen
neuvottelukunta 2012, 6.)

Hyvän tieteellisen käytännön normeihin pohjautuen tutkimuksessa tulee noudattaa tiedeyh-
teisölle ominaisia toimintatapoja. Jokainen tutkija vastaa itse hyvän tieteellisen käytännön
noudattamisesta. Tutkimusta tehtäessä tulee noudattaa yleistä huolellisuutta, rehellisyyttä ja
tarkkuutta. Kyseisiä toimintatapoja noudatetaan myös tulosten tallentamisessa, esittämisessä
ja arvioinnissa. Tutkimuksen aikana käytettävien tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimen-
telmien tulee olla eettisesti kestäviä sekä tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia, unoh-
tamatta avointa ja vastuullista viestintää tulosten julkaisuvaiheessa. Tutkimusta tehtäessä tu-
lee kunnioittaa muiden tutkijoiden työtä huolehtimalla asianmukaisista lähdeviittauksista. Li-
säksi tutkimusprosessissa tulee huomioida eri vaiheet suunnittelusta ja toteutuksesta aina ra-
portointiin saakka hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tutkimuslupien han-
kinta ja eettisen ennakoarvioinnin teettäminen kuuluvat myös hyvän tieteellisen käytännön
peruspilareihin. Myös tutkijan oma esteellisyys tulee huomioida tutkimukseen liittyvissä arvi-
ointi- ja päätöksentekohetkissä. Tietosuojaan liittyvät asiat tulee myös ottaa huomioon asian-
mukaisesti tieteellistä tutkimusta tehtäessä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-7.)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on julkaissut vuonna 2019 kansallisen ohjeistuksen eri tie-
teen alojen tutkimuksen eettisyydestä ja eettisen ennakoarvioinnin järjestämisestä. Ohjeis-
tukseen ovat sitoutuneet humanististen, yhteiskuntatieteellisten ja käyttäytymisteellisten toi-
minta-alojen yliopistot ja ammattikorkeakoulut. Ohjeistusta tulee soveltaa kaikkeen

tieteelliseen tutkimukseen, joka kohdistuu ihmiseen. Suomessa toteutettavien tutkimusten on noudatettava ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita ja tarvittaessa hankittava eettiseltä toimikunnalta lausunto ennen tutkimuksen aloittamista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 4-6.)

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen periaatteena voidaan pitää luottamusta. Luottamus syntyy, kun tutkimuksiin osallistuvien yksilöiden oikeuksia ja ihmisarvoa kunnioitetaan. Eettisen ohjeistuksen mukaisesti tutkimukseen osallistuvalla henkilöltä on hankittava suostumus osallistumisesta ja lisäksi tutkijan on vältettävä aiheuttamasta tarpeetonta haittaa tutkittavalle koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoisesta ja tutkimukseen osallistumisesta on myös oikeus kieltäytyä. Yksilöllä on oikeus myös keskeyttää tai peruuttaa osallistumisensa tutkimukseen milloin tahansa. Eettisiin ohjeisiin pohjautuen tutkimukseen osallistuvalla on oikeus saada asianmukaista, ymmärrettävää ja totuudenmukaista tietoa tutkimuksen sisällöstä, tavoitteista ja tarkoituksesta. Eettisiä periaatteita on noudatettava riippumatta siitä, minkä ikäisiä tutkittavat ovat, mutta siitä huolimatta alaikäisten tutkimisen eettisistä periaatteista on omat, spesifioidut eettiset periaatteet, joita tieteellisestä tutkimusta tehtäessä tulee huomioida. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8-9.)

Alaikäisten osallistuessa tutkimukseen on tutkimuksesta annettava informaatio esitettävä lapsen ikätaso huomioiden. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, hänen oma suostumuksensa riittää tutkimukseen osallistumiseen. Alle 15-vuotiaan lapsen osallistumisesta päättää ensisijaisesti lapsen huoltaja. Tietyissä tilanteissa riittää, että alaikäisen huoltajia informoi tutkimuksesta niin, että huoltajalla on kuitenkin mahdollisuus kieltää oman lapsensa osallistuminen tutkimukseen. Huoltajan informointi riittää, jos tutkimuksessa ei käsitellä alaikäisen tutkittavan henkilötietoja. Alaikäisten tutkimuseettisiin ohjeisiin on kirjattu, että vaikka alle 15-vuotiailta edellytetäänkin huoltajan lupaa, on myös alaikäisen tutkittavan annettava suostumuksensa osallistumiselleen. Tutkimuksessa on aina kunnioitettava lapsen itsemääräämisoikeutta ja vapaaehtoisuuden periaatetta, alaikäisen tutkittavan etua unohtamatta. Tutkimus alaikäisen kanssa tulee keskeyttää välittömästi, jos havaitaan ettei osallistuminen ole lapsen edun ja tahdon mukaista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 10.)

Opinnäytetyömme sisältämään kehittämistyöprojektiin ryhtyessämme, kävimme keskustelua erillisen tutkimusluvan hankkimisesta yhteistyöorganisaation edustajan kanssa. Keskusteluiden myötä päädyimme siihen, että varsinaista tutkimuslupaa emme kehittämistyön luonne huomioiden tarvitse. Lapsiin kohdistuvat haastattelut toteutetaan aina lasten suostumuksella ja käymällä haastattelutilanteessa läpi niiden käyttötarkoitus ja luottamuksellisuus. Lasten huoltajia tiedotettiin opinnäytetyömme sisältämästä kehittämistyöstä, sen tavoitteesta ja tarkoituksesta. Tiedotteen (Liite 3) yhteydessä kysimme huoltajilta suostumuksen lasten osallistumiselle kehittämistyöprosessiin vastaamalla yksilöhaastatteluissa ennakoon laadittuihin

kysymyksiin. Yhteistyöorganisaation työryhmältä vastaukset kerättiin nimettöminä verkossa toteutetulla kyselyllä.

Tutkimuksellisessa kehittämistyössämme noudatimme Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENEn ammattieettisiä ohjeistuksia. Sosiaalialan alaisuudessa toimiessamme kunnioitimme ja vaalimme tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuvien henkilöiden ihmisarvoa ja perusoikeuksia huolehtimalla itsemääräämisoikeuden toteutumisesta yksilöllisesti. Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin aikana otimme huomioon arvostavan ja inhimillisen vuorovaikutuksen merkityksen. ETENEn ohjeistuksiin pohjautuen, otimme työs-kentelyssä huomioon kohderyhmän ikä- ja kehitystason sekä kunkin yksilön voimavarat. (ETENE 2011, 5-7.) Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia on julkaissut oman eettisen ohjeistuksensa sosiaalialan ammattihenkilöille. Arki, arvot ja etiikka julkai-sussa todetaan hyvän ammattietiikan olevan hyvä keino edistää yksilön hyvän elämän toteutu-mista. Eettisten periaatteiden todetaan ilmentävän arvoja, jotka muovautuvat käytännön toi-minnan kautta teoiksi. Opinnäytetyö prosessimme ajan huomioimme Talentian eettisten peri-aatteiden mukaisesti haastateltavien yhdenvertaisuudesta sekä huomioimme haastattelutilan-teissa arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksellisuuden toteutumisesta. Lisäksi huomi-oimme myös yksilöllisesti jokaisen oikeuden ilmaista tunteitaan ja kielteisiä kokemuksiaan osallisuus näkökulmaa unohtamatta. (Talentia 2022, 7.)

6 Kehittämistyön kokonaisarviointi

Kehittämistyön arviointivaiheessa huomioimme, olemmeko saavuttaneet kehittämistoimin-nalle asetetut tavoitteet. Lisäksi tarkastelimme myös, olemmeko kehittämistoiminnallamme tuottaneet yhteistyökumppanille toimivan ja käytännönläheisen suunnitelman, jota voidaan arjen työn tukena hyödyntää. Kokonaisarvioinnissa tarkastelimme onnistumistamme sekä yh-teistyökumppanilta saadun palautteen, että itsearvioinnin kautta.

Kehittämistyön lineaarisen mallin mukaisessa viimeisessä vaiheessa eli arvioinnissa tulee huo-mioida kehittämistyöhön osallistuneet sidosryhmät ja arvioida kehittämistyön toteutusta eri toimijoiden näkökulmista käsin. Keskiössä arvioinnin kannalta on kuitenkin se, miten opinnäy-tetyön tavoite ja tarkoitus ovat täyttyneet ja mitkä asiat ovat vaikuttaneet lopputulokseen. Kuten Toikko & Rantanen (2009, 61.) toteavat, kehittämistyön arviointivaiheen yhtenä tehtä-vänä on tuottaa informaatiota kehitettävästä asiasta ja yksinkertaisimmillaan arvioinnin yh-teydessä pohditaan ja analysoidaan, onko kehittämistyöllä saavutettu sen tarkoitus ja tavoite.

Arvioidessamme kehittämistyön lopputuotoksena olevaa hyvän kohtelun suunnitelmaa, voi-nemme todeta onnistuneemme sen toteutuksessa tavoitteiden mukaisesti. Hyvän kohtelun suunnitelmasta tuli tilaajatahon näköinen, lasten näkemyksiä kunnioittava ja

käytännönläheinen. Hyvän kohtelun suunnitelman kirjallinen tuotos on kirjoitusasultaan ja tyyliältään Villa Kukkumäen arvoja kunnioittava ja noudattava. Huoneentaulun toteutus jatkaa samaa visuaalista linjaa muiden yksikön seinällä olevien taulujen kanssa. Vaikka huoneentaulun on toteuttanutkin ulkopuolinen taitelija, on tauluun tulleet asiat tuotettu tämän opinnäytetyön kehittämistyön toteutuksen aikana kerättyjen tietojen myötä. Huoneentaulun toteutusta ideoimme yhdessä taiteilijan kanssa yhteisessä palaverissa, jossa loimme tietyt reunaehdot sisällön suhteen.

Osallistavalla arvioinnilla on tarkoitus pyrkiä osallistaan kaikkia kehittämistyön sidosryhmiä, jolloin parhaimmillaan voidaan pyrkiä luomaan yhteisiä merkityksiä. Tällaisessa tilanteessa kehittäminen on monen eri tekijän mielenkiinnon kohteena. Osallistavassa arvioinnissa keskiössä on arvostava näkökulma, jolloin arvioitavasta tuotoksesta ei etsitä ongelmia vaan keskitytään vahvuuksiin. (Toikko & Rantanen 2009, 61-62.)

Lineaarisen kehittämisenmallin arviointivaiheessa huomioidaan myös, miten kehittämistyön perustelussa, työn organisoinnissa ja toteutuksessa on onnistuttu. Keskeistä on toteuttaa arviointia määriteltyjen tavoitteiden pohjalta, joiden avulla voidaan osoittaa kehitetty tuotos toimivaksi. Kuvatun kaltainen prosessiarviointi tuo näkyväksi sen, että kehittämistoiminnan tavoitteet ja keskeiset toimintatavat saattavat muovautua toiminnan aikana. Kehittämistoiminnan arvioinnissa korostetaan koko prosessin, erilaisten taitekohtien, onnistumisten ja epäonnistumisten, oppimisprosessien ja erilaisten näkökulmien näkyväksi aikaansaamista. (Toikko & Rantanen 2009, 61.)

Koko kehittämistyöprosessin ajan olimme tiiviisti yhteydessä työelämäkumppanin edustajan kanssa. Lopulliset kehittämistyön tuotoksena toteutetut hyvän kohtelun suunnitelman kirjallinen osuus ja huoneen taulu sisältöineen hyväksyttiin yksikönjohtajalla. Yhteistyö työelämäkumppanin kanssa oli kautta linjan hyvin sujuvaa ja mutkatonta.

6.1 Kehittämistyöstä saatu palaute

Hyvän kohtelun suunnitelma esiteltiin Villa Kukkumäen työryhmälle maaliskuun työryhmäpäivässä 29.3.2023. Hyvän kohtelun suunnitelman presentaatiotilaisuudessa kävimme läpi ensin sekä lasten haastatteluissa, että työryhmän kyselyissä esille nousseita teemoja. Näiden teemojen myötä lähdimme avaamaan itse hyvän kohtelun suunnitelman varsinaista tarkoitusta ja kehittämistyön tuotoksena toteutetun Villa Kukkumäen hyvän kohtelun suunnitelman sisältöä.

Työryhmän palautteen pyysimme presentaatiotilaisuuden aikana käymällä ensin avointa keskustelua työryhmän ajatuksista liittyen kehittämistyönä toteutettuun hyvän kohtelun suunnitelmaan liittyen. Kaikkinensa voidaan todeta, että sekä yksikönjohtajan, että työryhmän jäsenten näkökulmasta katsottuna kehittämistyön tuotoksena toteuttamamme hyvän kohtelun suunnitelma on erinomainen ja täyttää juuri ne toiveet, joita tilaajataholla oli projektin

suunnitteluvaiheessa. Erityistä kiitosta saimme lasten äänen esille tuomisessa ja kehittämämme suunnitelman ajattomuudesta. Lisäksi palautteen mukaan olemme onnistuneet yhdistämään työryhmän ja lasten toiveet yhtenäiseksi suunnitelmaksi.

Toimeksiantajan palautteen perusteella, hyvän kohtelun suunnitelmaa tullaan käyttämään Villa Kukkumäellä päivittäisen työn tukena. Toteuttamamme hyvän kohtelun suunnitelma on toimeksiantajan mukaan laadukkaasti toteutettu, joka antaa selkeän kuvan Villa Kukkumäen hyvän kohtelun käytännöistä. Yhteistyötä työelämän edustaja kuvasi kautta linjan joustavaksi, avoimeksi, keskustelevaksi ja yhteistyöhenkiseksi, jotka mahdollistivat onnistuneen kokonaisprosessin. Lisäksi toimeksiantaja totesi palautteessaan, että työryhmälle teettämässämme kyselyssä paljastui, miten hataralla pohjalla osan käsitykset olivat hyvän kohtelun suunnitelman varsinaisesta sisällöstä. Opinnäytetyömme lisäsi siis myös työryhmän tietämystä ja ymmärrystä lastensuojelulain mukaisen hyvän kohtelun suunnitelman sisällöstä sekä perimmäisestä tarkoituksesta ja tavoitteesta. Omavalvontasuunnitelmaan liitettävällä hyvän kohtelun suunnitelmalla tulee olemaan tulevaisuudessa merkittävä rooli Villa Kukkumäen toiminnan laadun säännöllisessä seurannassa ja kehittämisessä.

6.2 Hyvän kohtelun suunnitelman kehittäminen jatkossa

Kehittämistyönä toteutettu hyvää kohtelua koskeva suunnitelma tulee lastensuojelulaissa määritellyn mukaisesti päivittää vuosittain, joten todellisuudessa hyvän kohtelun suunnitelma noudattaa kehittämismalliltaan syklimallia. Opinnäytetyömme sisältämä kehittämistuotos toteutettiin kuitenkin mukaillen lineaarista mallia, koska prosessi on pitänyt sisällään kaikki lineaariselle mallille tyypilliset vaiheet.

Kehittämistyön lopputuotoksena oleva kirjallinen hyvän kohtelun suunnitelma välitetään yhteistyötaholle sähköisesti, jolloin sen päivittäminen vuotuisalla tasolla on mahdollista. Yhteistyöorganisaation ja yksikköön sijoitettujen lasten lähtökohdat ja yksilölliset haasteet huomioiden, on varsin todennäköistä, että kyseisten lasten osalta puhutaan pitkäaikaisista sijoituksista. Näin ollen koemme, että hyvän kohtelun suunnitelmaan nostamamme arvot ovat ajattomia ja tulevat olemaan Villa Kukkumäen toiminnan keskiössä myös lähivuosien aikana.

Huoneentaulun muodossa toteutettu hyvän kohtelun suunnitelma on taiteilijan toteuttamana luotu myös sähköisessä muodossa, joten näin ollen myös taulun jatkojalostaminen ja päivittäminen vuosittain on tarvittaessa mahdollista.

6.3 Kehittämistyön tulosten hyödynnettävyys

Kehittämistyön yleistä hyödynnettävyyttä tarkasteltaessa, voidaan todeta tulosten olevan huonosti hyödynnettävissä yleisellä tasolla. Kehittämistyössä saadut tulokset kertovat toimeksiantajan tilanteesta ja mahdollisista kehittämisen kohteista. Haastatteluilla ja kyselyillä oli

yleistettävyyden näkökulmasta katsottuna liian pieni otantamäärä, ettei niitä voida pitää absoluuttisena totuutena. Lisäksi kunkin vastaajan, lapsen tai työryhmän jäsenen, yksilöllisyyden takia vastaukset ovat spesifejä, yhteen sijaishuoltoyksikköön liitännäisiä asioita.

Laatimamme haastattelukysymykset ja kyselylomakkeen sisältämät kysymykset voivat kuitenkin osittain olla hyödynnettävissä myös muissa sijaishuoltoyksiköissä hyvän kohtelun suunnitelmia laadittaessa tai päivitettäessä. Niiden sisältöä ja rakennetta tulisi kuitenkin muokata vastaamaan kunkin sijaishuoltoyksikön yksilöllisiä ja räätälöityjä tarpeita.

7 Pohdinta

Lastensuojelulakia on muokattu ja muutettu vuosien saatossa lukemattomia kertoja. Nykyistä lakia voisi kuvata sanalla repaleinen ja vaikeasti ymmärrettävä, jonka vuoksi toivommekin tulevaisuuden lakimuutosten muokkaavan lastensuojelulaista selkeän kokonaisuuden, jota on helppo ymmärtää ja toteuttaa. Pohdimme myös lakimuutosten aikataulun ja ajoituksen oikea-aikaisuutta. Mielestämme lastensuojelulain muutosten olisi ollut hyvä kytkeytyä sote-uudistuksen kanssa samaan yhteyteen, kun hyvinvointialueet ovat vuoden 2023 alusta käynnistäneet toimintaansa. Näkemyksemme mukaan lakiuudistukset ovat monestakin näkökulmasta katsottuna varmasti tervetulleita ja toivommeikin niiden vahvistavan lastensuojelun piirissä olevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvointia, lapsen etua unohtamatta.

Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportissa otetaan kantaa lastensuojelun tämänhetkisiin haasteisiin. Raportissa todetaan, että ensisijaiset yleiset sosiaali- ja terveyspalvelut sekä lasten ja perheiden ennaltaehkäisevät palvelumuodot eivät vastaa sisällöltään lasten ja perheiden tarpeita. Raportissa otetaan kantaa myös lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden riittämättömyyteen ja vaikka opiskeluhuollossa tunnistetaan mielenterveydellisiä ongelmia, ei yhteiskunnalla ole niitä hoitaakseen oikeanlaisia menetelmiä ja resursseja. Nämä haasteet näkyvät vääjäämättä myös lastensuojelun sijaishuollossa, sillä kodin ulkopuolelle sijoitetuista 13-17 vuotiaista 53 prosentilla on asiakkuus nuorisopsykiatrialla. (STM 2020, 16.)

Näkemyksemme mukaan lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä on loppuraportissaan ottanut kantaa tärkeisiin asioihin. Olemme samaa mieltä siitä, että nykyinen palvelujärjestelmä ei tällä hetkellä vastaa lasten, nuorten ja heidän perheittensä tuen tarpeisiin riittävällä tavalla. Nykypäivän lasten, nuorten ja heidän perheidensä haasteet ovat kompleksisia, joten jo varhaisessa vaiheessa tarvitaan moniammatillista yhteistyötä, jotta näihin haasteisiin ja tuen tarpeisiin voitaisiin vastata riittävällä tasolla. Olemme molemmat kohdanneet työhistoriamme aikana tapauksia, joissa lapsi ja hänen perheensä ovat auttamatta pudonneet palvelujärjestämien tarjoamien palveluiden ulottumattomiin. Näissä tilanteissa lasten ja

heidän perheidensä haasteet ovat muotoutuneet kohtuuttoman suuriksi umpisolmuiksi ja lopulta niiden avaamiseksi on jouduttu turvautumaan lastensuojelun järeimpiin keinoihin, eli kodin ulkopuoliseen sijoitukseen.

Ideaalitilanteessa lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä tuen tarpeisiin ja haasteisiin puututtaisiin välittömästi niiden ilmaantuessa. Avohuollon tukitoimet eivät aina ole riittäviä ja yhteistyötä lasten ja perheiden verkostojen kanssa tulisi tulevaisuudessa tehostaa entisestään. Lasten ja nuorten pahoinvointi ulottuu niin varhaiskasvatukseen kuin koulujenkin piiriin, joten erityisesti näihin verkostoihin tulisi tulevaisuudessa panostaa työllistämällä entistä enemmän sosiaalialan osaajia tukemaan lasten ja nuorten hyvinvointia. Ennaltaehkäisy, matalan kynnyksen palvelut ja varhainen puuttuminen ovat niitä toimintakeinoja, joilla sosiaalialan ammattilaiset voivat tuoda omaa osaamistaan esiin niin kouluissa kuin varhaiskasvatuksessa, osana moniammatillista työyhteisöä.

Ihannemaailmassa lastensuojelulain mukainen hyvän kohtelun suunnitelma luo vankan perustan laadukkaalle sijaishuollolle. Laadukkaan sijaishuollon myötä sijoitetut lapset kokevat tulevansa nähdyiksi ja kuulluiksi, joka omalta osaltaan jo vahvistaa lapsen itsetuntoa ja omanarvontuntoa. Laadukas, tuloksellinen kuntouttava kasvatustyö, jota sijaishuollon piirissä toteutetaan, edistää lapsen hyvinvointia sekä luo lapsen kasvulle ja kehitykselle aiempaa suotuisimmat lähtökohdat. Lapsen kuntoutumisen edetessä ja hyvinvoinnin lisääntyessä, systemisen perhetyön mukaisesti, myös lapsen vanhempien hyvinvointi ottaa askeleen kohti parempaa. Tässä kohtaa optimaalisinta olisi myös tehostaa sijaishuoltoyksiköiden tarjoamaa perhetyötä vanhemmuuden tukemiseksi ja vanhempien voimaantumiseksi. Tällainen työskentely toki vaatii yhteistä tahtotilaa kuin myös taloudellisia resursseja, jotka eivät nykyiselläänkään ole aina riittäviä. Myös sosiaalialan ammattilaisten osaaminen nousee ensiarvoisen tärkeään asemaan systemisestä perhetyöstä puhuttaessa. Ammattilaisten on osattava huomioida perheyhteisön eri henkilöiden problematiikka sekä se, miten ne nivoutuvat yhteen yhdeksi isoksi vyyhdiksi, jonka purkamiseksi vaaditaan aikaa ja sitoutuneisuutta kaikilta osapuolilta.

Usein sijaishuollon piirissä olevien lasten, nuorten ja heidän perheittensä haasteet ja solmukohdat ovat ylisukupolvisia. Näin ollen vanhempiin suuntautuvaa työskentelyä ei voida liikaa painottaa. Ylisukupolvisuuden katkaisemiseksi on tarjottava tukea ja välineitä, jotta sijoitetujen lasten vanhemmat voisivat vielä jonain päivänä ottaa vanhemman ja kasvattajan vastuun harteilleen perheen jälleenyhdistämistavoitteen mukaisesti. Lastensuojelun perimmäisenä tavoitteena on aina perheen jälleenyhdistäminen. Ihannetilanteessa siihen tulisikin pyrkiä kaikin mahdollisin keinoin vaikkakin realistisesti ajateltuna, se ei tule olemaan varteenotettava vaihtoehto monenkaan kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen kohdalla.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja heidän lähiverkostojensa kanssa työskentelyä tulisi entisestään tehostaa. Voisiko tulevaisuuden lastensuojelulaki määritellä sijaishuollon

perhetyöhön tietyt kriteerit ja toteuttamistavat, joiden avulla lapsen ja nuoren perhe saataisiin tilanteen niin salliessa entistä läheisemmin kytkettyä mukaan lapsen kuntouttamiseen yhdessä sijaishuollossa ja verkostoissa työskentelevien moniammatillisten työyhteisöjen kanssa? Valtakunnallisesti perhetyössä käytetään paljon systeemistä työskentelyotetta, joten pohdimmekin voisiko systeemisyyttä hyödyntää myös tulevaisuuden sijaishuollossa.

Hyvä kohtelu on jokaisen sijaishuollossa olevan lapsen oikeus. Sen perustan rakentaminen ja varsinainen toteutuminen ovat merkittävässä asemassa lapsen hyvän kasvun ja kehityksen sekä itsetunnon kehittymisen kannalta. Merkittävää on huomata aikuisten roolin mallintajana oman itsensä ja muiden ihmisten arvostamisessa ja kunnioittamisessa. Ammatillisesta näkökulmasta katsottuna sijaishuollossa työskentelevillä ammattilaisilla on todella suuri vastuu toimia pienille rikotuille mielille suunnannäyttäjänä, miten tulla kohdatuksi ja kohdelluksi ja sen kautta oppia itsekin kohtelemaan muita arvostaen ja kunnioittaen.

Ajatuksen tasolla pohdimme myös hyvän kohtelun suunnitelman toteuttamiseen liittyviä ohjeistuksia. Vaikka nykyisellään lastensuojelulakiin onkin kirjattu hyvän kohtelun suunnitelman sisällölliset seikat, merkityksellistä olisi myös, että hyvän kohtelun suunnitelmien sisältöä ja käytäntöönpanoa valvottaisiin tehokkaasti. Toki tälläkin hetkellä kilpailutuksien ja tarkastuskäyntien yhteydessä hyvän kohtelun suunnitelmat tulee esittää valvoville viranomaisille, mutta olisiko tulevaisuudessa mahdollista kehittää jokin valvontajärjestelmä, joka takaisi kaikille kodin ulkopuolelle sijoitetuille lapsille ja nuorille tasavertaiset lähtökohdat mitä tulee hyvään kohteluun, arvostavaan ja kunnioittavaan kohtaamiseen ja laadukkaaseen sijaishuoltoyksiköiden toimintaan, lapsen etua ja itsemääräämisoikeutta unohtamatta. Laadukkaasti toteutettu hyvän kohtelun suunnitelma on dokumenttina merkittävä osa sijaishuoltoyksiköiden omavalvontasuunnitelmaa. Merkityksellisempää kuitenkin olisi, että se toimisi omalta osaltaan yhteisten hyväksytyjen toimintamallien kautta sijaishuoltoyksiköiden jäseniä yhdistävänä ja sitouttavana tekijänä.

Kehittämisen kohteiksi kokonaisprosessia pohdittaessa, voisi mainita työryhmälle asetettujen kysymyksien muotoilemisen. Pohdimme, olisiko kysymysten asettelussa voinut olla tarkempi ja olisiko työryhmälle mahdollisesti pitänyt aluksi järjestää tilaisuus, jossa olisimme käyneet läpi hyvän kohtelun suunnitelman sisältöä ja tarkoitusta. Olisiko se avannut työryhmän jäsenille kyselyn sisältöä ja hyvän kohtelun suunnitelman tarkoitusta ja tavoitetta enemmän ja näin ollen, vastauksetkin olisivat saattaneet olla enemmän asiasidonnaisia, eikä joukkoon olisi mahtunut useampia vastauksia aiheen vierestä.

Pohdittaessa tätä opinnäytetyötä ja kehittämistyönä toteutettua hyvän kohtelun suunnitelmaa, voidaan todeta lopputuloksen olevan varsin onnistunut. Kaikkinensa koko opinnäytetyöprosessi kehittämistyöhankkeineen, ovat olleet opettavia. Prosessin aikana substanssiosaimisen taso on noussut ja niin ikään myös itsensä johtamisen taidot ovat nousseet

merkittävään rooliin tämän koko prosessin myötä. Aikatauluttaminen, ajanhallinta, tapaamiset yhteistyötahon ja ohjaavan opettajan kanssa, suunnittelupalaverit ja opinnäytetyön työstäminen yhdistettynä muuhun elämään, aikaansaivat meistä taidokkaita kokonaisuuksien hallitsijoita. Opinnäytetyö on läpi opintojen kulkenut mukana ajatuksentasolla melkoisena mörkönä, mutta voimme todeta, ettei se todellisuudessa sitä lopulta kuitenkaan ollut. Kokonaisuutena koko prosessi on sujunut varsin sujuvasti ja mutkattomasti vaikka luonnollisesti mukaan on mahtunut myös joitain haasteita. Haasteet eivät kuitenkaan osoittautuneet ylivoimaisiksi ja kaikki solmukohdat saatiin lopulta selvitettyä ja saatettua kokonaisprosessi päätökseen sovituksessa aikataulussa.

Opinnäytetyömme aiheena ollut hyvän kohtelun suunnitelman uudistaminen Villa Kukkumäelle on ollut merkittävä lähtölaukaus hyvän kohtelun suunnitelman käyttöön ottamiseksi arjen ohjaustyön tukena, yhtenä käytännön työvälineenä. Toivomme, että jatkossa Villa Kukkumäellä yhteinen keskustelu aiheen parissa jatkuu eikä suunnitelma jää vain paperiksi muiden joukkoon. Kehittämistyön prosessi on lisännyt sekä työryhmän, että lasten tietoisuutta hyvän kohtelun suunnitelman sisällöstä ja perimmäisestä tarkoituksesta luoden yhteistä ymmärrystä ja yhtenäisempiä toimintatapoja. Työryhmän vastauksiin perustuen, jatkuvalle keskustelulle, yhteiselle ymmärrykselle sekä yhtenäisille toimintatavoille on tarvetta myös tulevaisuudessa, jota toivomme työryhmän jatkavan muiden perustehtävien ohella opinnäytetyömme jälkeenkin.

Lähteet

Painetut

Araneva, M. 2022. Lapsen suojeleminen. Toteuttaminen ja päätöksenteko. 2. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2018. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.-5. painos. Helsinki: SanomaPro.

Räty, T. 2022. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 5. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojeleminen viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus.

Sähköiset

Eriksson, P., Nelimarkka, S., Paasivirta, A., Tiili, A. & Yliruka, L. 2021. Koronan vaikutukset lastensuojeluun - osa 2. Viitattu 4.3.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141537/URN_ISBN_978-952-343-644-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ETENE 2011. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. Viitattu 5.3.2023. <https://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisu+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841>

Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011. Viitattu 16.2.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110922>

Lapsen oikeudet. Viitattu 17.2.2023. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 17.2.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun Keskusliitto 2022. Sijaishuolto. Viitattu 18.1.2023. <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/sijaishuolto/>

Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Viitattu 17.2.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Opetushallitus 2023. Koulutus ja tutkinnot. Viitattu 8.2.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/zoomi-sujuvia-siirtymia-edistamassa>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023. Lastensuojelu. Viitattu 16.2.2023. <https://stm.fi/lastensuojelu>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Viitattu 17.2.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y

SurveyMonkey 2023. Conducting qualitative research. Viitattu 25.2.2023. <https://www.surveymonkey.com/mp/conducting-qualitative-research/>

Talentia 2022. Arki, arvot ja ammattietiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 3.painos. PunaMusta. Viitattu 19.2.2022. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/a6cd4fa0-38d8-11ed-90c9-00155d64030a>

THL 2023a. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Viitattu 4.3.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hyvaa-kohtelua-koskeva-suunnitelma>

THL 2023b. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun valvonta. Viitattu 5.3.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-valvonta>

THL 2023c. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sijaishuollon valvonta. Viitattu 5.3.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-valvonta>

THL 2023d. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lapsen osallisuus. Viitattu 19.2.2023 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 5.3.2023.

https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/lhmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 19.2.2023. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Valvira 2021a. Lastensuojelun valvonta. Viitattu 25.2.2023. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/lastensuojelu/lastensuojelun-valvonta>

Valvira 2021b. Omavalvonta sosiaalipalveluissa. Viitattu 4.3.2023. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-valvonta/omavalvonta>

Julkaisemattomat

Villa Kukkumäki 2023. Perehdytyskansio. Viitattu 18.1.2023.

Villa Kukkumäki 2023a. Omavalvontasuunnitelman liitteenä oleva hyvän kohtelun suunnitelma. Viitattu 18.1.2023.

Kuviot

Kuvio 1: Kehittämistoimintaa kuvaava lineaarinen malli.	21
Kuvio 2: Kehittämistyön keskeiset elementit	22
Kuvio 3: Suunnittelupalaverissa esiinnousseet työelämäkumppanin toiveet.	23
Kuvio 4: Millaista hyvä kohtelu on?.....	28
Kuvio 5: Millaista kohtelua toivoisit saavasi Kukkumäellä?	28
Kuvio 6: Lasten toiveita rajoitustoimenpiteiden jälkeen.	29
Kuvio 7: Haastatteluissa esiin nousseita muita toiveita.	29

Liitteet

Liite 1: Mitä hyvä kohtelu tarkoittaa sinulle? - Kyselylomake lapsille	46
Liite 2: Millaista on hyvä kohtelu Villa Kukkumäellä? - kyselylomake työryhmälle.....	48
Liite 3: Tiedote sijoitettujen lasten vanhemmille.	49
Liite 4: Hyvän kohtelun suunnitelma	50
Liite 5: Hyvän kohtelun suunnitelma huoneentaulu	53

Liite 1: Mitä hyvä kohtelu tarkoittaa sinulle? - Kyselylomake lapsille

~ Hyvä Kohtelu ~

Mitä hyvä kohtelu tarkoittaa sinulle?

Millaista hyvä kohtelu sinun mielestäsi on?

Millaista kohtelua toivoisit saavasi Kukkumäellä?

Onko Villa Kukkumäellä hyvä olla ja asua?

Hyväksytäänkö sinut sellaisena kuin olet?

Koetko, että sinusta ja tekemistäsi ollaan kiinnostuneita?

Koetko, että sinua kuullaan ja että voit vaikuttaa omiin asioihisi?

Tuletko hyvin toimeen muiden lasten kanssa?

Tuletko hyvin toimeen Kukkumäen ohjaajien kanssa?

Tiedätkö, millaisissa tilanteissa rajoitustoimenpiteitä käytetään?

Jos kohdallasi joudutaan turvautumaan rajoitustoimenpiteisiin, mitä toivot ohjaajilta niissä tilanteissa ja niiden jälkeen?

Viihdytkö Kukkumäellä? Onko jotain mitä haluaisit muuttaa?

Onko sinulla jotain muuta vielä, mitä tahtoisit kertoa? Toiveita, risuja, ruusuja?

Liite 2: Millaista on hyvä kohtelu Villa Kukkumäellä? - kyselylomake työryhmälle

Millaista on hyvä kohtelu Villa Kukkumäellä?

Hei!

Sosionomi (AMK) opinnäytetyömme tarkoituksena on tarkastella Villa Kukkumäen työryhmän jäsenten ja yksikköönne sijoitettujen lasten ajatuksia ja kokemuksia hyvästä kohtelusta sekä siihen vaikuttavista tekijöistä. Tavoitteenamme on päivittää olemassa oleva Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma vahvistaen lasten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Tämän kyselyn avulla kartoitamme Teidän työntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia Hyvän kohtelun suunnitelmasta sekä ideoitanne ja toiveitanne suunnitelman kehittämiseksi. Voidaksemme kehittää suunnitelman sopivaksi juuri Villa Kukkumäelle, on teidän näkemyksenne ja mielipiteenne meille ensiarvoisen tärkeitä.

Vastaukset toivomme saavamme Teiltä 18.3.2023 mennessä.

Kiitos avustanne ja ajastanne!

Yhteistyöterveisin Hanna Nevala & Katja Voutilainen

[Villa Kukkumäki - Hyvän kohtelun suunnitelma](#)

Tutustu ensiksi yläpuolella olevasta linkistä tämänhetkiseen Hyvän kohtelun suunnitelmaan ja vastaa sen jälkeen alla esitettäviin kysymyksiin.

1. Mitä ajattelet lastensuojelulaissa määritellyn hyvän kohtelun tarkoittavan?
2. Miten hyvä kohtelu näkyy Villa Kukkumäellä lasten iän ja kehitystason mukaisessa hoidossa ja kasvatuksessa?
3. Miten hyvään kohteluun liittyviä toimenpiteitä voisi mielestäsi kehittää?
4. Miten hyvä kohtelu näkyy lasten itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta vahvistavana tekijänä?
5. Miten Villa Kukkumäellä huolehditaan kaikkien turvallisuudesta ja yksityisyydestä lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä käytettäessä?
6. Millaisia asioita haluaisit hyvää kohtelua koskevan suunnitelman sisältävän?
7. Lopuksi sana on vapaa. Jos Sinulla siis on pienempiä tai suurempiakin ajatuksia, ideoita, näkemyksiä tai ehdotuksia hyvää kohtelua koskevaan suunnitelmaan liittyen, niin kerro se meille, kiitos!

Liite 3: Tiedote sijoitettujen lasten vanhemmille.

Hei!

Villa Kukkumäelle ollaan kevään 2023 aikana toteuttamassa kehittämistyötä lastensuojelulain mukaisen hyvän kohtelun suunnitelman päivittämiseksi. Kehittämistyö on osa kahden sosionomiopiskelijan opinnäytetyötä.

Kehittämistyön tavoitteena on vahvistaa Villa Kukkumäelle sijoitettujen lasten osallisuutta ja hyvinvointia. Prosessin edetessä tulemme haastattelemaan lapsia hyvän kohtelun suunnitelmaan liittyen. Jos lapsenne EI saa osallistua kehittämistyöhön haastattelun muodossa, ilmoittatthan siitä meille vastaamalla tähän viestiin.

Kehittämistyöprosessin aikana emme käsittele henkilötietoja. Opinnäytetyön sisällöstä ei tule tunnistettavasti esiin yksittäisten lasten vastaukset.

Kiitos yhteistyöstänne!

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat Hanna Nevala ja Katja Voutilainen

Liite 4: Hyvän kohtelun suunnitelma

Hyvän kohtelun suunnitelma

Villa Kukkumäen hyvää kohtelua koskeva suunnitelma toimii avoimena, kasvatuksellisena ohjenuorana. Suunnitelmalla luodaan yhteisymmärrystä Villa Kukkumäen yhteisistä säännöistä ja toimintatavoista sekä vähennetään rajoitustoimenpiteiden tarvetta.

Villa Kukkumäellä toteutetaan lainmukaista, turvallista ja laadukasta sijaishuoltotoimintaa, jolla vastataan lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja saavutetaan sijaishuollolle asetetut tavoitteet. Lapsen oikeudet luovat vankan pohjan laadukkaalle sijaishuollolle.

Hyvän kohtelun suunnitelman tarkoituksena on turvata Villa Kukkumäelle sijoitettujen lasten oikeuksien toteutuminen lastensuojeluyksikössä asumisen aikana. Lapsen oikeuksien turvaamisella tarkoitetaan lapsen asianmukaista, kunnioittavaa kohtaamista ja kohtelua sekä lapsen tuen tarpeisiin vastaamista yksilöllisesti, suunnitelmallisesti ja laadukkaasti. Jokaisella Villa Kukkumäellä asuvalla lapsella on oikeus hyvään kohteluun, hoitoon ja huolenpitoon.

Villa Kukkumäen hyvää kohtelua koskevan suunnitelman kulmakivinä toimivat lasten osallisuus, lasten nähdyksi ja kuuluksi tuleminen, tasavertaisuuden vahvistaminen, lasten arvostava kohtaaminen sekä aikuisen kiireettömän läsnäolon tarjoaminen.

Hyvää kohtelua koskevan suunnitelman keskiössä ovat ensisijaisesti lapsen etu, lapsen ikä- ja kehitystason ymmärtäminen sekä yksilöllisten haasteiden mukanaan tuomien taitopuutosten hyväksyminen ja niiden eteen työskenteleminen.

Villa Kukkumäen toimintaa ohjaavat aikuisjohtoisuus ja lapsilähtöisyys. Sijoitetuille lapsille suunnatussa hoidossa ja huolenpidossa merkityksellisintä on turvallinen, säännöllinen ja strukturoitu arki. Yhteiset säännöt ja toimintatavat sekä arjen rakenteet luovat vankan perustan suunnitelmalliselle ja kuntouttavalle työskentelylle.

Hyvän kohtelun suunnitelman mukaisesti Villa Kukkumäelle sijoitetulla lapsella on oikeus osallistua päätöksentekoon itseään koskevissa asioissa. Lapsen asioista pyritään keskustelemaan ymmärrettävällä tavalla, osallisuuteen rohkaisten ja tukien. Villa Kukkumäelle sijoitetulle lapselle tarjotaan vaikuttamisenmahdollisuuksia kuuntelemalla ja kuulemalla lapsen mielipiteitä ja näkemyksiä myös arkeen liittyvissä asioissa. Villa Kukkumäen arjessa lapsen osallisuus näkyy vaikuttamisenmahdollisuuksina muun muassa vapaa-ajanvieton, harrastusten ja omaohjaajahetkien suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Rajoitustoimenpiteisiin turvaudutaan vain tarvittaessa ja ne toteutetaan aina pienimmän puuttumisen periaatteen mukaisesti. Rajoitustoimenpiteiden tavoitteena on turvata Villa Kukkumäelle sijoitetun lapsen kasvu ja kehitys. Rajoitustoimenpiteistä ja niihin johtaneista syistä pyritään käymään avointa keskustelua lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Rajoitustilanteiden aikana muiden yksikköön sijoitettujen lasten turvallisuudesta vastaa koulutettu, ammattitaitoinen henkilökunta. Henkilökunnalle tarjotaan mahdollisuutta osallistua väkivalta- ja uhkatilanteiden jälkeen tilanteen läpikäymiseen debriefingmenetelmän mukaisesti.

Villa Kukkumäellä kaikilla on velvollisuus kohdella itseään ja toisia asiallisesti ja ystävällisesti. Kaikilla on oikeus fyysiseen koskemattomuuteen ja jokaisella on velvollisuus kunnioittaa toisen fyysistä koskemattomuutta.

Itsemääräämisoikeus on yksi perusoikeuksista, joita Villa Kukkumäellä halutaan vaalia. Itsemääräämisoikeus muodostuu oikeudesta henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Villa Kukkumäellä kunnioitetaan lapsen itsemääräämisoikeutta tukemalla lasta osallistumaan oman elämän, hoidon ja kasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Villa Kukkumäellä aikuisen velvollisuus on auttaa ja tukea lasta vaikeidenkin tunteiden ilmaisemisessa ja sanoittamisessa. Tunteiden ilmaisu on sallittua ja suotavaa, mutta aikuisen tehtävänä on opettaa lapselle asiallisia ja muita huomioonottavia tapoja itsensä ilmaisuun.

Sijaishuoltoa toteutettaessa on lapsen edun mukaisesti huomioitava tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Vanhempien kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä ja mieltä askarruttaviin asioihin tarjotaan aina apua yksilöllisesti. Mahdollisiin solmu-kohtiin haetaan ratkaisuja yhdessä lasten, vanhempien ja ohjaajien kesken.

Villa Kukkumäen hyvän kohtelun suunnitelma on laadittu
20.3.2023.

Suunnitelma tarkastettu:

